

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та
менеджменту

**Проблеми та перспективи розвитку
фінансово-кредитної
системи України**

**Problems and Prospects for the Development of
the Financial and Credit System**

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
(Україна, Суми, 5-6 грудня 2022 р.)

Суми
Сумський державний університет
2022

УДК [330.34+330.336](063)
Е45

*Рекомендовано вченою радою
Сумського державного університету
(протокол № 6 від 8 грудня 2022 р.)*

Е45 Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України»/ за заг. ред.: Л. Л. Гриценко, І. В. Тютюнник. Суми : Сумський державний університет, 2022. – 81 с.

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України» містять результати наукових досліджень присвячених пошуку системного вирішення мультидисциплінарних проблем в галузі електронного бізнесу і технологічних інновацій, цифрової трансформації освітніх систем, запровадження інноваційних технологій у фінансовому секторі.

Для науковців, науковців, студентів, аспірантів, представників бізнесу та громадських організацій і вищих навчальних закладів та широкого кола читачів.

The materials of the International scientific and practical conference " Problems and Prospects for the Development of the Financial and Credit System" provide the results of scientific research focused on the search for a systematic solution to multidisciplinary problems in the field of electronic business and technological innovations, digital transformation of educational systems, the introduction of innovative technologies in financial sector. .

For scientists, researchers, students, postgraduates, representatives of business and public organizations and higher education institutions and a wide range of readers.

УДК [330.34+330.336](063)

© Колектив авторів, 2022
© Сумський державний університет, 2022

ЗМІСТ

<i>Лариса Гриценко</i> <i>Ірина Кожушко</i>	Особливості розрахунку показників ЕВІТ, ЕВІТДА, ОІВДА для підприємств України в сучасних умовах.....	5
<i>Інна Школьнік</i> <i>Вікторія Дзюба</i> <i>Олена Журавка</i> <i>Аліна Темченко</i> <i>Крістіна Попова</i> <i>Лариса Гриценко</i> <i>Наталія Пігуль</i> <i>Тетяна Боряк</i>	Оцінка ефективності фінансів депозитних корпорацій України..... «Гнучке бюджетування» як дієвий механізм планування на виробничих підприємствах Оцінка ефективності фінансів депозитних корпорацій України..... Сучасні методи аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання.....	9 13 17 20
<i>Лариса Гриценко</i> <i>Лілія Деркач</i> <i>Олена Журавка</i> <i>Альбіна Білера</i> <i>Людмила Захаркіна</i> <i>Новіков Володимир</i> <i>Nataliia Pihul</i> <i>Yevhenii Pihul</i>	Аналіз стану прибутків та збитків підприємств України..... Пенсійний фонд України як державний позабюджетний цільовий фонд..... Вплив цифровізації економічних процесів на розвиток фондового ринку в Україні..... Economic security of the state: essence and goals.....	23 25 29 32
<i>Лариса Гриценко</i> <i>Вікторія Білошапка</i> <i>Олена Крухмаль,</i> <i>Поліна Коломієць</i> <i>Olena Kasian</i>	Доларизація економіки України: причини і наслідки..... Превентивне управління проблемними кредитами в умовах воєнного стану..... Managing the tourism in Ukraine with Schengen standards.....	34 38 42
<i>Дар'я Свірідова</i> <i>Лариса Гриценко</i> <i>Євгеній Охрімчук</i> <i>Лариса Гриценко</i> <i>Альбіна Білера</i> <i>Тетяна Кубах</i> <i>Євген Руденко</i>	«Зелені фінанси» в контексті забезпечення сталого розвитку..... Сучасні методи управління ризиками технології інтернету речей у бізнес середовищі..... Фінансова безпека підприємств..... Механізм та принципи фінансової безпеки як базові елементи забезпечення фінансово-економічного розвитку держави	44 47 49 51
<i>Інна Школьнік</i> <i>Уляна Вініченко</i> <i>Olena Kasian</i>	Управління фінансовим левериджем на підприємстві..... Symbolism between tourism and infrastructure.....	55 58

<i>Світлана Похилько</i>	Цифрові бізнес-моделі та способи їх опису за	
<i>Анна Єременко</i>	допомогою канви Остервальда.....	60
<i>Надія Дехтяр</i>	Теоретичні засади управління активами	
<i>Анна Шевченко</i>	підприємства.....	63
<i>Лариса Гриценко</i>	Впровадження системи фінансового контролінгу	
<i>Наталі Махно</i>	зовнішньоекономічної діяльності	
	підприємства.....	66
<i>Тетяна Кубах,</i>	Ліквідність банківської системи.....	73
<i>Альона Єфіменко</i>		
<i>Lilia Klymenko</i>	Green finance in socio-economic development.....	77
<i>Larysa Hrytsenko</i>		
<i>Anastasiia Fedan</i>	Economic essence and role of credit in the	
<i>Larysa Hrytsenko</i>	development of the state.....	79

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ ЕВІТ, ЕВІТДА, ОІВДА ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Гриценко Лариса Леонідівна,
д.е.н., професор*

*Кожушко Ірина Олександрівна,
студентка гр. БС-11*

Сумський державний університет, м. Суми

Сучасна фінансово-економічна криза, яка окрім ряду негативних факторів впливу на діяльність суб'єктів господарювання, також зумовлена неможливістю об'єктивного оцінювання рівня потенціалу фінансово-майнового стану суб'єктів ринку і на цій основі хибним прогнозуванням перспектив розвитку, істотно знизила рівень довіри до оціночних та аналітичних інструментів. Затверджена урядовими та міжнародними імперативами сучасна система фінансової звітності як основний інструмент інформаційного забезпечення не задовольняє усіх вимог як суб'єктів господарювання, так і користувачів цієї інформації. Найбільшою мірою це обумовлено її неспроможністю репрезентації реальної вартості майна і капіталу підприємства. Не зважаючи на факт законодавчого закріплення того, що фінансові звіти загального призначення слугують не для висвітлення такого роду інформації, а лише для забезпечення спроможності її оцінки, саме вартість компанії є тією інформацією, яка у найбільшому попиті серед зовнішніх користувачів [3].

Вартість майна і капіталу підприємства, оцінена на підставі лише фінансової звітності зазвичай є істотно заниженою, що викривлює факт інвестиційної привабливості суб'єкта. Крім того, в методологію обліку закладено значні неточності та протиріччя з приводу принципів оцінювання майна і капіталу, які ґрунтуються на різних концепціях збереження капіталу і відмінностях в обліковій політиці загалом [4].

Учасники ринку зазвичай оцінюють інвестиційну привабливість суб'єкта господарювання як з точки зору потенційних і фактичних економічних вигод від інвестицій, так і інвестиційних ризиків. З цією метою переважно використовуються показники доходу (прибутку) на акцію, цінності акції, дивідендної доходності акцій, дивідендного виходу та інші. Разом з тим, аналіз даних індикаторів має ряд недоліків:

- ґрунтування на даних бухгалтерського обліку, а не на реальних ринкових оцінках активів;
- відмінності у методиках розрахунку коефіцієнтів різних підприємств;
- вплив обраної облікової політики компанії на значення показників (зокрема вплив різних методів оцінки активів) [1].

Вплив цих та ряду інших недоліків аналізу показників, розрахованих на основі фінансової звітності, обґрунтовують актуальність впровадження в практику проформ, які компанія може скласти на додаток до законодавчо затверджених форм звітності. У інвестиційному розрізі проформа передбачає метод висвітлення інформації з акцентом не лише на поточних, а й на прогнозованих показниках. У загальному, основна мета даного методу подання інформації полягає у поширенні інформації для кращого розуміння результативності операційної діяльності компанії.

Якщо ж розглядати даний аспект у розрізі бухгалтерського обліку, то він передбачає виключення з прибутку суб'єкта господарювання результату разових або надзвичайних операцій чи подій, що не характерні для нормального процесу діяльності, зокрема витрат на реконструкцію чи реорганізацію, гудвілу, негрошових статей витрат (амортизація), фінансових (відсоткових) витрат, податків тощо [4]. З огляду на це, проформа прибутку часто містить показники, що відрізняються від звіту про фінансові результати. Основні серед них: ЕВІТ, ЕВІТДА, ОІВДА (табл. 1).

Таблиця 1 – Основні показники проформи прибутку підприємства

Назва	Розшифрування	Характеристика	Методика розрахунку
ЕВІТ	Earnings Before Interest and Taxes	Аналітичний показник, який відображає обсяг чистого прибутку компанії до вирахування відсотків за позиками та сплаченими податками	Фінансовий результат до оподаткування + Фінансові витрати – Фінансові доходи
ЕВІТДА	Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization	Відображає обсяг чистого прибутку компанії за вирахування відсотків за позиками, сплачених податків та амортизаційних відрахувань	Фінансовий результат до оподаткування + Фінансові витрати – Фінансові доходи + Амортизація
ОІВДА	Operating Income Before Depreciation and Amortization	Відображає обсяг операційного прибутку компанії до вирахування амортизації необоротних активів	Операційний дохід + Амортизація нематеріальних активів + Знос основних засобів

Джерело: систематизовано авторами на основі [4].

Основною перевагою наведених проформ є те, що вони демонструючи головні фактори операційної ефективності без врахування разових та надзвичайних операцій, можуть відображати операційну ефективність бізнесу та бути своєрідною базою для прогнозування майбутніх фінансових результатів. До того ж, певні особливості проформ дають можливість мінімізувати вплив негативних факторів аналітичних коефіцієнтів. Зокрема, говорячи про показник ЕВІТДА можемо бачити, що він не включає амортизаційні відрахування, тому певною мірою виключає фактор облікової політики. У свою чергу вирахування податків і відсоткових витрат відкидає нерелевантні для великих суб'єктів фактори [1].

У першу чергу, зосередимо увагу на показнику ЕВІТ, який є виміром операційного прибутку. Усуваючи вплив відсотків та податкових платежів, він показує основну прибутковість підприємства незалежно від структури капіталу чи податкової юрисдикції, де воно працює. Цей показник доцільно використовувати для характеристики конкурентоспроможності компанії у розрізі конкретного сектору серед інших суб'єктів господарювання, які мають різну структуру капіталу, податковий режим тощо.

Якщо ж говорити про показник ЕВІТДА, то він виключає вартість базових активів компанії, а також витрат на фінансування та податкові зобов'язання. Єдиною різницею до попередньої проформи є неврахування цим показником амортизації. Виключаючи усі неопераційні витрати, ЕВІТДА дає уявлення про «чистіший» прибуток і його здатність генерувати вільні кошти. Крім того, знос і амортизація не є грошовими витратами, тобто вони не впливають на ліквідність компанії, а отже їх виключення дає підстави для порівняння ефективності підприємств галузі.

Показник ЕВІТДА особливо корисний як міра прибутковості суб'єкта господарювання в активоемних галузях, де підприємства часто мають високі позики. У такому разі відсоткові витрати і річна амортизація, пов'язана з цими активами, значно занижують розмір чистого фінансового результату (прибутку). З іншого ж боку, таке виключення може скласти оманливе уявлення про реальний фінансовий стан підприємства, оскільки відсотки та амортизаційні відрахування є дійсними витратами і зазвичай «виводять» готівку з компанії. Не зважаючи на те, що амортизація являється всього технікою бухгалтерського обліку, більшість активів дійсно з часом втрачають свою вартість і з'являється потреба у їх заміні. З огляду на це, ЕВІТДА може створювати враження, що компанія є більш прибутковою ніж насправді [2].

Не зважаючи на попередні твердження, показник ЕВІТДА має дійсну аналітичну цінність, оскільки дає підстави для порівняння підприємств галузі виключаючи фактор їх величини та стадії розвитку, а отже і стану основних засобів, боргового навантаження чи режиму оподаткування. Крім того, ЕВІТДА є актуальним для порівняння ефективності діяльності підприємства

з суб'єктами господарювання-резидентами інших країн, у такому випадку чистий прибуток використовувати недоцільно. Саме через вирахування факторів відсоткових витрат, амортизаційних відрахувань та податкових платежів порівняння на міжнародному рівні стає реальним.

У свою чергу, OIBDA включає в себе лише дохід від операцій, які здійснюються на постійній основі. Тобто показник стійкий до впливу одноразових нарахувань, пов'язаних, наприклад, з курсовими різницями чи знижками. Саме OIBDA в першу чергу характеризує рентабельність основної діяльності підприємства. Крім того, дана проформа має ряд переваг, зокрема: OIBDA враховує амортизацію тому є найбільш прозорою характеристикою із запропонованих, вирахування позареалізаційних доходів і витрат та податкових пільг, оскільки вони носять ймовірнісний характер.

Таким чином, у розрахунку OIBDA залишаються тільки операційні доходи та витрати, на основі яких ґрунтується найбільш прозорий розрахунок і подальший аналіз. Тому можемо вважати показник найкращим методом відображення реального положення конкретного суб'єкта господарювання на ринку, оскільки він слугує для висвітлення поточного стану компанії, а також її можливості щодо погашення заборгованості, фінансування витрат та залучення нових позик.

Так як наведені проформи є найбільш близькими до величини чистого грошового потоку, саме вони характеризують обсяг виробленого фінансового результату, призначеного для подальшого розподілу між державою (податкові платежі) і власниками капіталу (відсоткові витрати). У загальному розумінні ж, вони оцінюють здатність підприємства генерувати грошовий потік у процесі своєї основної діяльності.

Список використаних джерел

1. Корягін М.В. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської звітності : монографія / М.В. Корягін, П.О. Куцик. – Київ : Інтерсервіс, 2016. – 276 с.
2. Малинка К., Лободзинська Т. Показники EBINDA та OIBDA: економічний зміст та особливості обчислення. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2017. Інфраструктура ринку, № 7. С. 381–386.
3. Семенова К. Д. Аналіз фінансового стану підприємств України та тенденцій розвитку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 5-6. С. 77–82.
4. Яремко І. Й. Система публічної звітності корпорацій в умовах постіндустріальної економіки : Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Львів, 2016. 466 с.

ОПТИМАЛЬНА СТРУКТУРА КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНЕ УЗАГАЛЬНЕННЯ

*Школьник Інна Олександрівна
д.е.н., професор*

*Дзюба Вікторія Віталіївна
аспірантка кафедри фінансових технологій та підприємництва,
Сумський державний університет, м. Суми*

З точки зору розуміння процесу оптимізації структури капіталу, його можна розглядати як приведення об'єкта від неоптимального стану до оптимального на основі визначення набору кількісних та якісних параметрів.

Гайдаєнко О. та Славінська М. відзначають, що «оптимізація структури капіталу – це важливий етап стратегічного аналізу капіталу, який полягає у визначенні такого співвідношення між вартістю, втіленою у кошти підприємства, які йому належать і приносять прибуток, та вартістю, інвестованою в грошові кошти, що залучаються на основі їх повернення, за умови якого досягається максимальна ефективність діяльності підприємства» [1].

Важливим є сформоване розуміння серед науковців, що визначити єдині параметри оптимальної структури капіталу не є можливим, але при цьому «можна визначити найбільш раціональне співвідношення показників капіталу, що розраховуються на підставі факторів впливу, ризиків та практичного досвіду, що максимально наблизить цільову структуру капіталу до оптимального його значення.» [2]. Формування оптимальної структури капіталу для кожної корпорації є індивідуальним процесом, який може визначатись не просто групою показників, але і певним коридором їх значень. При цьому в залежності від зовнішньої ситуації на фінансовому ринку, а також в цілому від макроекономічної ситуації оптимальна структура може складатись із абсолютно різних видів капіталу.

Сам термін «оптимальна структура капіталу» є предметом окремого дослідження науковців. На наш погляд ця категорія є складною та комплексною і не зводиться лише до простого визначення складу капіталу корпорації та співвідношення між його елементами. Але основою визначень оптимальної структури капіталу є співвідношення базових елементів капіталу – власного капіталу та зобов'язань. При цьому, якщо щодо власного капіталу немає розбіжностей, то стосовно зобов'язань є певні розбіжності у визначеннях, а саме мова може йти про залучені джерела

На думку Бланка І. О. «оптимальна структура капіталу – це таке співвідношення використання власних і залучених джерел, за якого забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом

фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості, тобто максимізується його ринкова вартість» [3]. Схоже визначення, але дещо спрощене наводять в своїй роботі Беренда Н. І., Радзюк Т. Ю. та Ворона К. В., вони зазначають, що оптимальною є структура капіталу, яка являє собою «таке співвідношення власних і позикових джерел, за якого максимізується ринкова вартість підприємства» [4]

В роботі Яковець Т. зазначається, що це така структура капіталу, яка здатна «забезпечити високу рентабельність власного капіталу та призведе до збільшення прибутку», а ефективним інструментом оптимізації є механізм фінансового важеля [5]. Грицино О. М. та Бусленко В. В. зазначають, що формування оптимальної структури капіталу «є забезпечення виваженої структури капіталу, яка забезпечила б прибутковість і поступове зростання ринкової вартості підприємства» [6].

Салига К. С. та Писаренко А. А. вважають, що «це оптимальне співвідношення між власними коштами, які приносять прибуток, і позиковими коштами, які інверсовано у грошовій формі, в обмін на обов'язки їх повернення, за умови якого досягається максимальна ефективність діяльності підприємства» [7]. В такому ж контексті надають визначення автори Великій Ю. М., Тешева Л. В., Височін З. В., вони зазначають, що «Кожне підприємство прагне управляти капіталом та його структурою, тобто досягнути такого співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел коштів, яке б здійснювало максимальний позитивний вплив на досягнення його стратегічних цілей.» [8].

Більш комплексним, на відміну від вище викладених підходів в розумінні оптимальної структури капіталу є визначення, надане в роботі Спіфанової І.Ю. та Стемблевської О.Г., а саме «як досягнення такого співвідношення між власним та позиковим капіталом, за якого підприємство здатне досягти бажаного рівня фінансової стійкості, рентабельності, підвищити ефективність своєї діяльності за допустимого рівня фінансового ризику» [9].

Розглядаючи проблеми управління капіталом транснаціональних корпорацій Примостка О.О. під оптимальною структурою капіталу розуміє «співвідношення між вартістю, втіленою в кошти ТНК, які йому належать і приносять прибуток, та вартістю, інвестованою в грошові кошти, що залучаються на основі їх повернення, за якого досягається максимальна ефективність діяльності ТНК.» [10]. Крім того автор акцентує увагу на суттєвих перевагах, які мають транснаціональні корпорації при формуванні капіталу, оскільки мають значно ширші можливості щодо використання різних джерел його формування, в тому числі і можливості світових фондових майданчиків, тощо.

Щодо визначення структури капіталу, то в наукових публікаціях виокремлюють фактичну, оптимальну та цільову (таргетовану) структуру капіталу. Зокрема в роботі Душак М.І. пропонується визначення таких значень фінансового левериджу, який відображає певну структуру капіталу: «фактичний фінансовий леверидж – фактичне значення, що відображає співвідношення власного та позикового капіталу, зафіксоване в балансі підприємства; оптимальне – допустимий діапазон, за якого підприємство може досягти зростання економічної та ринкової доданої вартості за умови сприятливої кон'юнктури фінансового та товарного ринків; цільове – досягнення якого забезпечує максимальне зростання економічної та ринкової доданої вартості; стратегічне – прогнозоване значення, що закладається у фінансову стратегію розвитку підприємства, як правило при розробці емісійної політики.» [11]

На наш погляд дана класифікація є занадто деталізована. Ми погоджуємось із наявністю фактичної, оптимальної та цільової структури капіталу, але дещо в іншому контексті. На наш погляд фактична структура капіталу це співвідношення між наявними у розпорядженні корпорації в певний період часу різних елементів капіталу, які фіксуються у фінансовій звітності корпорації з визначеними зобов'язаннями по їх обслуговуванню. Стосовно визначення оптимальної та цільової структури, то на наш погляд вони дещо схожі, оскільки в обох випадках метою встановлення такої структури є зростання ринкової доданої вартості. Виокремлення стратегічної структури капіталу не є доречним, оскільки на наш погляд під час розробки фінансової політики корпорації, яка і визначає стратегію фінансової діяльності саме і встановлюється цільова структура капіталу, яка може бути представлена як прогнозований коридор значень набору таргетів фінансової політики в межах яких, в залежності від зміни системного (недиверсифікованого) ризику корпорації може визначатись оптимальна структура. Визначення цільової структури капіталу як правило супроводжується якісно новим розміром капіталу корпорації, що може передбачати здійснення IPO (Initial Public Offering – первинної публічної пропозиції цінних паперів, як правило акцій, на фондовій біржі), або ж суттєве нарощення позикового капіталу, в тому числі через емісію корпоративних облігацій, чи залучення синдикованого кредитування, тощо. Формування цільової структури капіталу як правило пов'язано з розробкою емісійної політики для реалізації масштабних інвестиційних проєктів – як для реального так і для фінансового інвестування.

На наш погляд, в розглянутих вище визначеннях оптимальної структури капіталу є упущення, яке є досить значимим, а саме не визначається взагалі роль ключових стейкгоल्дерів, які задіяні в процесі оптимізації і в цілому розробляють політику управління капіталом корпорації. Саме від бачення

власників стратегії її розвитку в цілому та фінансової стратегії зокрема буде залежати визначення ключових таргетів та допустимі апетити до ризику. Це в сучасних умовах має виключно важливе значення, на якому варто акцентувати увагу при визначенні поняття «оптимальна структура капіталу». Таким чином, на підставі проведеного літературного огляду, враховуючи те, що не може бути визначено універсальної оптимальної структури під оптимальною структурою капіталу нами запропоновано розуміти таке співвідношення між різними елементами капіталу корпорації, яке забезпечує досягнення визначених в межах коридорів стратегічних таргетів фінансової політики, при узгодженому між ключовими стейкхолдерами – власниками та менеджерами апетиту до ризику.

Список використаних джерел

1. Гайдаєнко, О., Славінська, М. (2016). Формування оптимальної структури капіталу підприємства. *Облік. Економіка. Менеджмент: наукові нотатки. Міжнародний збірник наукових праць*, 1 (9), 100-107.
2. Щербань, О. Д., Насібова, О. В., Сухоруков, Р. В. (2017). Методи регулювання та оптимізації структури капіталу підприємства. *Економіка та держава*, 12, 82-88.
3. Бланк, І. О. (2008). *Фінансовий менеджмент*. Київ : Ельга.
4. Беренда, Н. І., Редзюк, Т. Ю., Ворона, К. В. (2018). Управління структурою капіталу підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 19 (1), 14-18.
5. Яковець, Т. (2013). Розрахунок оптимальної структури капіталу для підприємств лісового господарства. *Економічний аналіз*, 12 (4), 175-179.
6. Грицино, О. М., Бусленко, В. В. (2017). Оптимізація структури капіталу підприємств України. *Фінанси, облік і аудит*, 1 (29), 77-97.
7. Салига, К. С., Писаренко, А. А. (2011). Оптимізація структури капіталу підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*, 10, 27-29.
8. Великий, Ю. М., Тешева, Л. В., Височін, З. В. (2018). Управління оптимізацією структури капіталу підприємства. *Причорноморські економічні студії*, 29, 68-72.
9. Єпіфанова, І. Ю., Стемблевська, О. Г. (2016). Сучасні підходи до аналізу ефективності оптимізації структури капіталу підприємств кондитерської галузі України. *Економіка і суспільство*, 7, 313-319.
10. Примостка О.О. (2017). Оптимізація структури капіталу ТНК в умовах глобалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*, 15 (2). 105-108.

11. Душак, М. І. (2020). *Науково-методичні засади формування фінансової архітектури підприємств*. (Дис. канд. екон. наук). Сумський державний університет, Суми.

«ГНУЧКЕ БЮДЖЕТУВАННЯ» ЯК ДІЄВИЙ МЕХАНІЗМ ПЛАНУВАННЯ НА ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Журавка Олена Сергіївна

к.е.н., доцент

Темченко Аліна Вікторівна,

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

В умовах нестабільної економіки та постійному зростанню конкуренції, суб'єктам господарювання слід приділити увагу інструментам управлінського менеджменту для забезпечення безперервного та ефективного провадження своєї діяльності.

Одним із інструментів фінансового менеджменту є процес бюджетування. Бюджетування є важливою частиною планування, фінансового контролю та управління ефективністю.

Бюджетування – це процес оцінки дохідної та витратної частини на майбутній період часу, характерними ознаками для якого є періодичність, оцінка та аналіз. Основним елементом функціонування процесу бюджетування є написання бюджету. Сам бюджет - це в основному фінансовий план на певний період, в якому висвітлені заплановані доходи та витрати суб'єкта господарювання.

Є кілька інструментів бухгалтерського обліку, які підприємства можуть використовувати для планування та відстеження своєї грошової діяльності. Одним із інструментів, який багато компаній вважають корисним, є гнучкий бюджет. Цей тип бюджетування змінюється залежно від рівня чи обсягу діяльності компанії та особливо корисний для підприємств, які бачать багато варіацій у діяльності, пов'язаній з витратами, протягом року.

Гнучкі бюджети адаптуються до прогнозованих змін, пов'язаних з обсягом організаційної діяльності. Використання гнучких бюджетів полегшує управлінський контроль, який можна здійснити лише шляхом порівняння витрат, передбачених у бюджеті, з тими, що були фактично зареєстровані після реалізованих заходів.

Гнучкий бюджет – це бюджет, який пристосовується до рівня діяльності чи обсягу діяльності компанії. На відміну від статичного бюджету, який не

змінюється від сум, встановлених під час створення бюджету, гнучкий бюджет постійно «згинається» відповідно до коливань витрат підприємства. Цей тип бюджетування часто включає змінні ставки за одиницю, а не фіксовану суму, що дозволяє компанії передбачити потенційне збільшення або зменшення грошових потреб.

Також гнучкий бюджет найчастіше базується на змінах фактичного доходу компанії та використовує відсотки доходу, а не статичні цифри. Наприклад, гнучкий бюджет може виділяти 25% доходу компанії на зарплату, а не 100 000 грн на зарплату в певному році. Це враховує будь-які зміни, як у доходах компанії, так і в персоналі, які можуть відбутися протягом року.

При створенні гнучкого формату бюджету за допомогою табличної техніки кожен рівень представлено горизонтальним стовпцем. Вертикальні рядки демонструють очікуваний бюджет у порівнянні з різними рівнями виробництва. Витрати можна розділити на змінні, постійні та напівзмінні.

Змінні витрати – це витрати, загальні значення яких, як правило, відповідають поведінці обсягу діяльності, вираженого в робочих одиницях. Для оцінки обсягу діяльності в аналітичному центрі та для складання бюджету непрямих витрат в якості робочих одиниць можна використовувати: кількість годин роботи обладнання, кількість годин безпосередньої робочої сили, обсяг отриманої продукції тощо. Постійні витрати – це витрати, які залишаються постійними по відношенню до обсягу діяльності [1, с. 243].

Графічне представлення гнучкого бюджету включатиме вісь абсцис, що вказує на рівень діяльності, і вісь ординат, що відображає оцінку витрат. Діаграма ілюструватиме витрати, які були заплановані відповідно до рівнів діяльності. Після цього він сприяє управлінню продуктивністю.

Для бюджетування витрат необхідно враховувати такі аспекти:

- постійні витрати залишаються незмінними, незалежно від рівня діяльності;
- змінні витрати, що розглядаються як прямо пропорційні обсягу виробництва, розраховуються з урахуванням частки витрат, пов'язаних з максимальним ступенем використання, враховуючи ступінь використання виробничої потужності [2, с. 176].

Гнучкі бюджети «містять витрати, розмір яких встановлюється в прямій залежності від певних рівнів виробництва», адаптуючись до змін обсягу діяльності суб'єкта господарювання, які можуть бути передбачуваними, так що «бюджет можна коригувати відповідно до реальної діяльності» [3, с. 247].

Компанія може створити кілька варіантів гнучкого бюджету, які варіюються від базових до складних залежно від потреб компанії. Нижче наведено три типи гнучких бюджетів, які найчастіше використовуються:

Базовий гнучкий бюджет. Цей тип бюджету змінюється відповідно до витрат компанії, які змінюються безпосередньо по відношенню до її доходу. Базовий бюджет може становити відсоток, який змінюється залежно від доходу. Цей тип бюджету зазвичай використовується для позначення вартості одиниці або відсотка від продажів [4, с. 375].

Проміжний гнучкий бюджет. Проміжний гнучкий бюджет враховує витрати, які виходять за межі доходів компанії. Як правило, цей бюджет включає витрати, пов'язані з діяльністю, на додаток до доходу або скоріше його. Наприклад, витрати на страховий поліс компанії можуть відрізнятись залежно від кількості співробітників компанії та можуть зрости, якщо компанія найме нових співробітників.

Розширений гнучкий бюджет. Цей тип бюджету враховує варіації та діапазони витрат на основі кожної категорії бюджету компанії. Розширений гнучкий бюджет також змінюватиметься залежно від фактичних витрат для кожної категорії [5, с. 704].

Гнучкий бюджет може мати багато переваг для компаній. Нижче наведено кілька переваг, які компанія може отримати, використовуючи гнучкий бюджет:

- коригування на основі прибутку та витрат. Гнучкий бюджет дозволяє компаніям мати більш реалістичне уявлення про свої бюджети на основі мінливих витрат і прибутку. У той час як статичний бюджет залишається незмінним, коли бюджет створюється на початку нового року, гнучкий бюджет враховує зменшення або збільшення витрат і допомагає підприємствам вносити корективи для компенсації [6, с. 220].

- можливість максимізації прибутку. У той час як статичні бюджети не змінюються, щоб відобразити збільшення продажів, гнучкі бюджети змінюються. Як наслідок, компанія може краще бачити, де вона може збільшити маркетингові чи інші зусилля, коли отримає збільшення доходу.

- посилений контроль витрат. Гнучкий бюджет дозволяє компанії бачити, коли потрібно вносити зміни до певних витрат. Наприклад, якщо прогнозовані продажі менші за очікувані, гнучкий бюджет покаже оновлені відсотки кожної категорії, що дозволить компанії вносити необхідні коригування своїх витрат, щоб компенсувати зниження продажів [7, с. 340]

Як і багато інструментів бухгалтерського обліку, гнучкий бюджет також може мати недоліки. Розуміння недоліків цього типу бюджетування може допомогти вам визначити, чи підходить гнучкий бюджет вашій компанії. Нижче наведено кілька недоліків, які можуть бути результатом гнучкого бюджету:

- відсутність порівняння доходів. Оскільки гнучкий бюджет регулярно коригується, щоб відобразити поточний дохід компанії, цей тип бюджету не можна використовувати для порівняння фактичних витрат або доходу з

очікуваними витратами або доходом. Через це може бути важко визначити, чи є дохід компанії вищим чи нижчим від очікуваного.

– гнучкий бюджет може бути важко сформулювати. Це пов'язано з тим, що не всі витрати, які може понести компанія, є змінними і повинні бути введені в бюджет як постійні витрати. Розрахунок кожної категорії та визначення необхідного типу витрат може бути важким і зайняти час [8, с. 724].

– не завжди застосовується. Гнучкий бюджет може не принести користі деяким компаніям, особливо компаніям, які мають більшість постійних накладних витрат. Наприклад, компанія, яка має невелику собівартість проданих товарів і має встановлені накладні витрати щомісяця, швидше за все, не виграс від гнучкого бюджетного плану.

Отже використання гнучких бюджетів дозволяє менеджерам суб'єктів господарювання визначати як частку відхилення від статичного бюджету, спричинену неправильним прогнозом виробництва, так і частку, спричинену продуктивністю. У той же час, аналіз відхилень дозволяє керівникам отримати корисну інформацію та пропозиції для проведення ретельних досліджень для визначення показників економічного суб'єкта. Фактично, аналіз відхилень часто використовується для оцінки ефективності організації, особливо щодо ефективності виробничих факторів і ефективності в досягненні запропонованих цілей.

Список використаних джерел

1. Карпов, В. А. (2014). *Планування та аналіз підприємницьких проектів*: навч. посіб. Одеса.
2. Медвідь, Л. Г. (2014). *Особливості бюджетування у цукровому виробництві*: навч. посіб, Львів.
3. Бандура, З. Л. (2016). *Облік і аналіз в системі стратегічного управління підприємством*: навч. посіб. Львів.
4. Колісник, М. В. (2015). *Бюджетування як шлях до ефективного управління*: навч. посіб, Миколаїв.
5. Голов, С. Ф. (2018) *Управлінський облік*: навч. посіб. Київ.
6. Герасимович, С. Ф. (2018). *Обліково-аналітичне забезпечення бюджетування витрат виробничих підрозділів олійно-жирових підприємств*: навч. посіб. Київ.
7. Задорожний, З. В., Панасюк, В. М., Ковальчук, Є. К., Бобрівець, Л. Я. (2015). *Облік і звітність за міжнародними стандартами*: навч. посіб. Тернопіль.
8. Осипов, В. І. (2015). *Економіка підприємства*: навч. посіб. Одеса.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСІВ ДЕПОЗИТНИХ КОРПОРАЦІЙ УКРАЇНИ

*Попова Крістіна Едуардівна,
студентка гр. БС-11,
Сумський державний університет, м. Суми*

Основою фінансової системи будь-якої країни є корпоративні фінанси. Фінанси корпорацій – це порівняно незалежна сфера фінансів, що охоплює широке коло грошових відносин, пов'язаних з формуванням та використанням доходів, капіталу, грошових фондів у процесі кругообігу коштів. Головною задачею корпоративних фінансів є фінансове забезпечення діяльності підприємств та організацій. Інший важливий аспект корпоративних фінансів – рішення стосовно інвестиції, тобто рішення про вкладення коштів для отримання додаткового доходу. На нашу думку, вивчення корпоративних фінансів ефективно впливає на використання фінансових ресурсів, сприяє дієвому пошуку способів покращення фінансового стану корпорацій та допомагає утримувати такий рівень активів, який потрібен для безперервного здійснення операційної діяльності.

Станом на сьогодні весь світ, включаючи Україну, стоїть перед загрозою світової фінансово-економічної кризи. У зв'язку з цим виникає питання, чи мають депозитні корпорації України, якими є банки, необхідний рівень стійкості щодо протистояння фінансово-економічній кризі. Тому пропонуємо проаналізувати ресурсну базу депозитних корпорацій (банків) з позиції забезпечення розвитку банківського кредитування населення. Це дозволить виявити основні тенденції, що склалися стосовно залучення ресурсів, а також можливості оптимізації структури депозитних ресурсів.

Ресурси банків поділяються на власні, залучені та запозичені. Згідно з даними Національного банку України [1] в цілому по банківській системі станом на 01.01.2021 частка власного капіталу (209 460 млн. грн.) у пасивах банку (1 822 841 млн. грн.) становить 11,49%, а частка коштів, залучених від населення (681 892 млн. грн.) та суб'єктів господарювання (646 491 млн. грн.), крім банків та небанківських фінансових установ, складає 72,87%. Це свідчить про те, що основним джерелом залучення коштів є суб'єкти господарювання та населення. Тому, проаналізуємо склад та структуру депозитів, залучених банками України протягом 2016-2020 рр. (табл. 1).

За даними таблиці 1, можемо зробити висновки, що основним джерелом залучення коштів є заощадження фізичних осіб, які протягом 2016-2020 рр. перевищували обсяги депозитів, залучених від інших суб'єктів економіки. За період 2016-2020 рр. обсяг депозитів фізичних осіб поступово зростав від 444 676 млн. грн. у 2016 р. до 730 317 млн. грн. у 2020 р. Це вказує на зростання рівня довіри населення до банківських установ. Хоча частка депозитів

фізичних осіб в загальному обсязі депозитів падає. Так, у 2016 р. вона складала 56,04%, а у 2020 р. – 54,17%.

Таблиця 1 – Депозити, залучені банками України протягом 2016-2020 рр.

Період	Депозити залучені всього, млн. грн	У тому числі			
		Депозити фізичних осіб		Інші депозити	
		млн. грн	частка від загальної суми, %	млн. грн	частка від загальної суми, %
2016	793475	444676	56,04	348798	43,96
2017	898844	495313	55,11	403531	44,89
2018	932967	530250	56,83	402717	43,17
2019	1071666	576126	53,76	495540	46,24
2020	1348130	730317	54,17	617813	45,83

Джерело: розроблено автором на основі статистичних даних НБУ [1].

У той же час обсяги депозитів, залучених від інших економічних суб'єктів, мають тенденцію до більш стрімкого зростання. Тобто вони не так підпадають під дію кризових явищ в економіці, оскільки юридичні особи зобов'язані тримати свої кошти на рахунках у банках. Отже, виявлена тенденція свідчить про поступове посилення ролі депозитів, залучених від суб'єктів господарювання, у структурі залучених коштів банків, проте найбільша частка все ще належить депозитам, залученим від населення.

Слід зазначити, що для нормального розвитку кредитування, в тому числі і кредитування населення, банкам необхідно мати довгострокові ресурси. Тому доцільно проаналізувати структуру депозитів, залучених банками України за строками (табл. 2).

Таблиця 2 – Депозити, залучені банками, за строками за 2016-2020 рр.

Показник	Рік				
	2016	2017	2018	2019	2020
Депозити на вимогу, млн. грн.	364547	419126	456467	590541	805964
Частка від загальної суми, %	45,94	46,63	48,93	55,11	59,78
Депозити до 1 року, млн.грн.	271849	293337	322065	348542	395726
Частка від загальної суми, %	34,26	32,63	34,52	32,52	29,36
Депозити понад 1 рік, млн. грн.	157078	186381	154435	132583	146440
Частка від загальної суми, %	19,80	20,74	16,55	12,37	10,86
Всього депозити, млн.грн.	793475	898844	932967	1071666	1348130

Джерело: розроблено автором на основі статистичних даних НБУ [1].

Аналіз депозитів, залучених банками України, за строками протягом 2016-2021 рр. за даними Національного банку України, дає змогу зробити висновки, що довгострокові депозити (депозити понад 1 рік), залучені банками України за проаналізований період не перевищували 20,74% (у 2017 р. це 186 381 млн. грн.) від загального обсягу залучених депозитів (898 844 млн. грн.). З 2017 р. по 2020 р. спостерігалось зменшення частки депозитів, залучених на термін понад 1 рік від 20,74% у 2017 р. до 10,86 % у 2020 р. Водночас, спостерігається також негативна тенденція до постійного зростання частки депозитів на вимогу з 45,94% у 2016 р. до 59,78 % у 2020 р.. Така динаміка свідчить про несприятливі зміни у структурі банківських ресурсів, що тягне за собою і погіршення умов для розвитку активних операцій, особливо довгострокових. Отже, на основі проведеного аналізу можемо зробити висновки про те, що якісний склад депозитної бази фінансових корпорацій (банків) України погіршується.

Виявлені тенденції дозволяють виокремити напрямки, на які банкам варто зосередити увагу, а саме нарощення портфеля строкових депозитів та довгострокових зокрема та зменшення портфеля депозитів на вимогу. Зміна обсягів строкових депозитів та депозитів, залучених від населення має найбільший вплив на динаміку банківського кредитування населення. Лише за умов наявності строкових ресурсів, які можуть бути використані для кредитування населення, з'явиться можливість більш точного планування та прогнозування майбутніх грошових потоків та полегшиться процес управління активами і пасивами, зменшиться депозитний ризик.

Необхідність формування депозитного портфеля з позиції нарощення частки довгострокових депозитів виникає переважно у тих банків, пріоритетом яких є довгострокове кредитування. Необхідно зауважити, що вартість довгострокових ресурсів вища, ніж короткострокових. Тому перед банківськими установами постає завдання вибору оптимальних інструментів залучення коштів. Використання методів цінової конкуренції веде за собою збільшення вартості залучених ресурсів і таким чином зростання банківських витрат. Це вимагає або підвищення відсоткових ставок за кредитами, або зниження прибутку банку.

Тож, ресурсне фінансове забезпечення відіграє важливу роль у розвитку банківського кредитування населення в Україні і потребує удосконалення шляхом формування оптимальної структури депозитного портфеля.

Список використаних джерел

1. Показники банківської системи [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу: <http://surl.li/ayqln>.

Керівник: Гриценко Л. Л.

СУЧАСНІ МЕТОДИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Пігуль Наталія Георгіївна,

к.е.н., доцент

Боряк Тетяна Юріївна,

бакалавр,

Сумський державний університет, м. Суми

Важливе завдання, яке постає в процесі реформування вітчизняної економіки, полягає у забезпеченні її сталого розвитку. Стан економіки залежить від багатьох факторів, в тому числі і від фінансового стану суб'єктів господарювання. Отже, з метою підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання, у нинішніх складних і досить непередбачуваних умовах ринкової економіки, необхідним є проведення детального та повного аналізу їх фінансового стану.

Фінансовий стан відображає ефективність господарської діяльності суб'єкта господарювання, а його оцінка, яка здійснюється за допомогою різних методів фінансового аналізу на основі бухгалтерської (фінансової) звітності підприємства, дає можливість своєчасно розробити необхідні рекомендації, які націлені на покращення фінансового стану суб'єкта господарювання.

Зазвичай отримання цілісної оцінки фінансового стану здійснюється на основі загальноприйнятих підходів узагальнення аналітичних розрахунків під час процесу об'єктивного аналізу.

Метод фінансового аналізу – це система теоретико-методичних принципів, інструментів та способів вивчення фінансового стану суб'єкта господарювання, що мають наукове обґрунтування [1]. За допомогою методів фінансового аналізу відбувається оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання, яка, в свою чергу, є основою прийняття фінансовими менеджерами аргументованих фахових рішень щодо подальшого покращення фінансово-господарської діяльності підприємств.

Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання здійснюється через комплекс методів, які можливо розділити на дві групи, а саме: формалізовані та неформалізовані методи фінансової оцінки підприємства, що наведені в таблиці 1.

Формалізовані методи аналізу являють собою характеристику аналітичних показників, які базуються на точних формалізованих залежностях.

Таблиця 1 – Методи фінансового аналізу

Методи аналізу	Підвиди методів
Формалізовані методи фінансового аналізу	Традиційні методи
	Методи детермінованого факторного аналізу
	Методи ймовірнісного факторингового аналізу
Неформалізовані методи фінансового аналізу	Методи експертних оцінок і сценаріїв; теорії катастроф

Неформалізовані методи аналізу це опис аналітичних процедур на основі логічних засад, особливістю яких є власний досвід, знання та інтуїція людини, що аналізує підприємство.

В процесі оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання першочерговою необхідністю стає питання щодо окреслення мети та завдань фінансового аналізу. Так, основною метою моніторингу фінансової діяльності підприємства внутрішніми службами є застосування певних заходів для покращення фінансового стану суб'єкта господарювання і, звісно ж, для вибору подальших напрямків розвитку аналізованого підприємства. Також, кожне підприємство намагається уникати проблем банкрутства, отже завданням фінансового аналізу є діагностика можливості банкрутства суб'єкта господарювання. Крім цього, можливе здійснення зовнішньої оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання як кредиторами, акціонерами, інвесторами, так і податковими органами. Вона проводиться з метою аналізу платоспроможності, фінансової стійкості та кредитоспроможності суб'єкта господарювання, оскільки дані питання є досить актуальним в сучасних умовах.

Традиційно виокремлюють наступні методи оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання: горизонтальний та вертикальний аналіз, аналіз відносних показників, трендовий аналіз, порівняльний та факторний аналіз.

На практиці найчастіше використовують метод фінансових коефіцієнтів. Зазвичай оцінка фінансових показників здійснюється за окремими групами, їх поділяють на показники майнового стану, фінансової стабільності, ліквідності й платоспроможності, ділової активності та прибутковості, а також ринкової активності (для акціонерних товариств). Не існує єдиного підходу щодо аналізу фінансового стану підприємства. Тож, у нормативних документах і у багатьох наукових працях значно відрізняється склад і методика розрахунку коефіцієнтів.

Виокремлюють три основні методи, які найчастіше використовуються у вітчизняній практиці аналізу: інтегральний, коефіцієнтний методи та метод комплексної оцінки.

Інтегральний метод передбачає розрахунок інтегрального показника на базі узагальнюючих показників за рівнем платоспроможності, фінансової

незалежності та якості активів суб'єкта господарювання. Сукупний (інтегральний) показник можна доповнити будь-якою кількістю аналітичних напрямків та коефіцієнтів.

Коефіцієнтний метод базується на розрахунку системи коефіцієнтів, що висвітлюють різні аспекти фінансово-господарської діяльності підприємства і враховують вплив як внутрішнього, так і зовнішнього середовищ на його фінансовий стан. При аналізі фінансових показників їх значення порівнюються з базовими значеннями, а також оцінюється динаміка за звітний період і за попередні періоди. Цей метод розкриває всі сфери діяльності підприємства та враховує фактори внутрішнього та зовнішнього впливу на фінансовий стан підприємства.

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства включає визначення фінансово-економічного потенціалу суб'єкта господарювання або дозволяє виявити його місце в економічному середовищі. При визначенні комплексної оцінки слід враховувати найважливіші показники фінансово-господарської діяльності підприємства. Ця процедура повинна містити аналіз господарської діяльності, показники рентабельності, платоспроможності, ефективності використання фінансових і виробничих ресурсів та інші параметри комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

З метою проведення більш детального аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання необхідно комбінувати різноманітні методи аналізу, для того щоб отримати більш точну і конкретну інформацію про стан його фінансово-господарської діяльності.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що в процесі здійснення фінансового аналізу суб'єкта господарювання можуть застосовуватися різні прийоми й методи оцінки його фінансового стану. Від обраної підприємством стратегії розвитку залежить, які саме прийоми і методи фінансового аналізу доцільно використати для отримання необхідних даних. Варто побудувати послідовний алгоритм здійснення аналізу фінансового стану підприємства базуючись на певних прийомах та методах. В свою чергу це дозволить здійснити об'єктивний аналіз фінансового стану суб'єкта господарювання за різноманітними напрямками його діяльності, а також дасть можливість розробити та впровадити управлінські рішення, які сприятимуть уникненню виявлених проблем фінансової діяльності та позитивно вплинуть на збільшення ринкової вартості суб'єкта господарювання, рівень його конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Список використаних джерел

1. Бойчик, І. М. (2016). Економіка підприємства : підручник. Київ : Кондор. 378 с.

АНАЛІЗ СТАНУ ПРИБУТКІВ ТА ЗБИТКІВ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Гриценко Лариса Леонідівна,

д.е.н., професор

Деркач Лілія Сергіївна,

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

Кожна країна прагне мати економічний розвиток, щоб забезпечити задоволення наявних потреб і добробуту її громадян. Станом на сьогодні стійкий та стабільний економічний стан Україні вкрай важко отримати, але це досить важлива складова, яка є дозволяє протистояти фактичним та ймовірним до настання загрозам. Адже їх насправді вкрай багато. У той час, як наша держава ще не встигла оговтатись від коронакризи, повномасштабна війна завдала нищівного удару у всіх напрямках. Тим не менш, однозначним є те, що ми маємо прикласти максимум зусиль, щоб вистояти. Проте на фоні збитковості підприємств це зробити набагато складніше. Тобто, підприємства мають бути рентабельними задля загальної економічної стійкості та можливості підтримувати країну у складні для неї часи. Тому постає мета проаналізувати стан чистих фінансових результатів підприємств України та оцінити наскільки вони були стійкими, щоб протистояти наявним загрозам, а також зробити свій внесок у перемогу нашої країни.

Кожен економічний суб'єкт тією чи іншою мірою здатен чинити вплив на загальну систему, а відповідно робити свій внесок у її розвиток. Підприємства не є виключенням. Це дозволяє стверджувати, що підприємства є вагомою складовою економіки, а їхній стан – однією з умов макроекономічного розвитку, а наявність сталого розвитку окремих суб'єктів господарювання є одним з важливих аспектів не лише для них самих, а й для країни загалом. Однак, підприємства не зможуть підтримувати країну і її розвиток, якщо самі потребують такої підтримки. Адже досить поширеною є проблема, яка зводиться до того, що підприємства досить часто є недостатньо рентабельними, неконкурентноспроможними й нестійкими до різнопланових загроз їхнім фінансам. Тому пропонуємо звернути увагу на рисунок 1, де наведена інформація з приводу чистих фінансових результатів, які мали підприємства України протягом 2010-2021 рр. у розрізі їхнього розмежування за розміром. Оскільки чистий фінансовий результат є яскравим показником діяльності підприємства. Крім цього, прибуток здебільшого є основним джерелом фінансування його діяльності. Також на рисунку наведена інформація щодо частки збиткових та прибуткових усього обсягу підприємств. Таким чином, ми створимо загальне уявлення про розвиненість підприємств в Україні до початку повномасштабної війни у 2022 р.

Рисунок 1 – Динаміка чистого прибутку (збитку) підприємств в Україні
Джерело: побудовано авторами на основі [1]

Тож, як можна побачити з рисунка, наявна переважна тенденція до збільшення прибутків підприємств протягом 2010-2021 рр. Однак, результати їхньої діяльності з року в рік не є стабільними. При цьому найбільшу збитковість у розрізі видів мають малі підприємства, у той час як великі мають найбільші прибутки. Характерним є покращення ситуації протягом 2016-2018 рр. Натомість у 2019 р. помітне різке погіршення показників чистих фінансових результатів за усіма різновидами підприємств. Це має логічне пояснення, зокрема заморожування економіки, спричинене пандемією Covid-19. Цікаво, що станом 2020-2021 рр. отримані значення прибутків разуче підвищились, порівняно не лише з попереднім роком, а усім аналізованим періодом. Тобто бачимо, що після коронакризи підприємства встигли оговтатись. Однак, враховуючи сучасну ситуацію повномасштабної війни в країні прогнози робити складно. У зв'язку з цим підприємства мають продумувати як зберегти свої позиції в умовах невизначеності та орієнтуватись на пошук способів підвищення власної захищеності, зокрема задля відбудови економіки України.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України : офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2022).

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ ЯК ДЕРЖАВНИЙ ПОЗАБЮДЖЕТНИЙ ЦІЛЬОВИЙ ФОНД

*Журавка Олена Сергіївна
к.е.н., доцент*

*Білера Альбіна Олегівна,
студентка,*

Сумський державний університет, м. Суми

Державні цільові фонди формуються внаслідок потреби в тій чи іншій послугі, яка спрямована на задоволення потреб та захисту громадян від неминучих та непередбачуваних подій. Одним із таких фондів є Пенсійний фонд України, який є позабюджетним цільовим фондом і водночас центральним органом виконавчої влади. Слід зазначити, що серед цільових фондів виділяються: 1) цільові бюджетні фонди; 2) державні та місцеві позабюджетні фонди. Значною відмінністю є те, що державні позабюджетні фонди можуть використовувати бюджетні кошти на цілі, які не заплановані в бюджеті [1].

В Україні спостерігається змішана трирівнева пенсійна система, яка поділяється на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (1 і 2 рівні) та недержавне пенсійне забезпечення (3 рівень). Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування має два рівні: солідарна та накопичувальна системи. Державний пенсійний фонд відноситься до солідарної системи [2].

Згідно з Положенням про Пенсійний фонд України основними завданнями ПФУ є: реалізація державної політики у сфері пенсійного забезпечення; формування та ведення реєстру осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; внесення пропозицій Міністрові соціальної політики щодо забезпечення формування державної політики із зазначених питань [3].

Головною метою Пенсійного фонду є здійснення виплат пенсій громадянам, які досягли пенсійного віку, мають інвалідність чи втратили годувальника та інше. Діяльність фонду спрямована на забезпечення та підтримку громадян, їхнього благополуччя коли вони не в змозі попіклуватися за своє матеріальне становище.

Пенсійні виплати – грошові виплати, які складаються з довічних пенсій або одноразових виплат. Пенсія – щомісячна виплата, яку отримують в разі досягнення особою пенсійного віку, при визнанні її інвалідності або яку одержують члени її родини у випадках підкріплених законодавством [4].

В таблиці 1 наведено чисельність пенсіонерів за видами призначених пенсій.

Таблиця 1 – Чисельність пенсіонерів за видами призначених пенсій, тис. осіб

Вид	Рік				
	2018	2019	2020	01.10. 2021	01.10. 2022
За віком	8693,0	8534,6	8330,5	8166,1	7962,6
По інвалідності	1415,3	1454,5	1426,6	1434,7	1435,6
У разі втрати годувальника	645,7	648,6	531,9	514,1	515,5
За вислугу років	629,1	616,0	214,3	208,9	198,8
Соціальні пенсії	84,0	77,6	72,8	69,5	64,8
Довічне грошове утримання судьям у відставці	3,3	3,4	3,5	3,6	-
Загальна чисельність	11470,4	11334,7	10579,6	10397,0	10180,7
Загальна сума пенсійних виплат, млрд. грн.	352,7	413,0	466,9	378,2	424,7
Середній розмір пенсійної виплати на початок року, грн.	2479	2646	3083	3508	3992

Джерело: сформовано на основі даних звітів діяльності ПФУ [5]

З даної таблиці видно, що загальна чисельність з отримання виплат має тенденцію до зменшення. Найбільшим населенням, яке потребує пенсії є категорія за віком. Однак кількість пенсіонерів зменшилася внаслідок підвищення пенсійного віку та впровадження різноманітних реформ. Станом на 1 жовтня всього було сплачено пенсій на суму 424,7 млрд. грн. Середній розмір виплат сягає 3 992 грн. на початок 2022 року. Також, необхідно звернути увагу за рахунок яких коштів функціонує Пенсійний фонд. В таблиці 2 розглянемо формування його доходів.

Таблиця 2 – Формування дохідної частини ПФУ, млн. грн.

Доходи	2018	2019	2020	2021	2022
Залишок власних коштів на початок року	1772	99	163	945	-
Власні доходи	202084	241752	281751	334186	403574
- в тому числі ЄСВ	196854	236262	254509	301433	375420
Кошти державного бюджету	150091	193106	180739	177634	216816

Продовження таблиці 2.

Кошти державних позабюджетних цільових фондів	0,0001	-	3607	-	-
Всього доходів	353947	434957	466260	512765	620390

Джерело: сформовано на основі даних звітів діяльності ПФУ [5]

З огляду таблиці 2 стає ясно, що доходи ПФУ формуються від власних доходів фонду, коштів державного бюджету та коштів інших державних позабюджетних фондів. Доходи мають тенденцію до збільшення з 353 947 млн. грн. у 2018 році до 620 390 млн. грн. у 2022 році, що склало 266 443 млн. грн. Більшість показників доходу зростає. Власні доходи за період 2018-2022 років збільшилися на 201 490 млн. грн. Найбільшу частку серед власних коштів досить часто займає сума єдиного внеску, розподілена на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Єдиний соціальний внесок впродовж досліджуваних років збільшився на 178 566 млн. грн. Відмітимо, що ЄСВ має основну відсоткову ставку 22%, яка справляється з нарахованою заробітної плати працівників. Кошти з державного бюджету коливалися роком за роком, проте в порівнянні 2022 до 2018 років збільшилися на 66 725 млн. грн. Кошти від державних позабюджетних фондів з'являються зрідка і можуть бути з різних фондів, що практично унеможливило аналіз тенденцій до змін. В 2020 році були виділені кошти з фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19 на суму 3 607 млн. грн.

В таблиці 3 розглянемо видатки пенсійного фонду.

Таблиця 3 – Видаткова частина ПФУ

Видатки	Рік				
	2018	2019	2020	2021	2022
За рахунок власних надходжень	259 167	303 106	329 501	367 207	582 760
За рахунок коштів Державного бюджету	99 438	132 836	149 842	153 738	7 212
Усього видатків	358 605	435 942	479 343	520 945	589 972

Джерело: сформовано на основі даних звітів діяльності ПФУ [5]

За наведеними даними таблиці 3 спостерігається тенденція до збільшення видатків з 358 605 млн. грн. у 2018 році до 589 972 млн. грн. у 2022 році, що склало 231 367 млн. грн. Збільшення видатків відбувається переважно за рахунок видатків від власних надходжень фонду.

Недоліками та проблемами пенсійної системи на сьогодні є:

– пенсійний фонд не може в повному обсязі здійснювати свою діяльність з фінансування пенсійних виплат за рахунок лише власних коштів, що вказує на наявний дефіцит;

– спостерігається суттєве погіршення стосовно демографічної ситуації, оскільки через війну зменшується кількість працездатного населення за різних обставин;

– зростання пенсійного навантаження на офіційно працевлаштованих громадян, через сплату ЄСВ, внаслідок значної кількості безробітних та тінізації реальної кількості працівників;

– постійні зміни в законодавстві щодо пенсійної системи та її врегулювання.

В підсумку, можна сказати, що діяльність ПФУ не є ефективною. Основним надходженням до фонду являється ЄСВ, яке залежить від платників. Переважно завдяки цьому здійснюються пенсійні виплати. Для покращення його стану необхідне здійснення контролю над ринком праці та сприяти довірі населення до державних інстанцій.

Список використаних джерел

1. Тулянцева В. Фінансово-правове регулювання діяльності позабюджетних цільових фондів. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2015. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/39-44%20Finansovo-pravove%20rehulyuvannya%20diyal'nosti%20pozabyudzhetnykh%20tsil'ovykh%20fondiv.pdf.

2. Демченко К. І. Характеристика видів пенсійних систем. *Економіка, фінанси, облік та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації* : Міжнар. науково-практ. конф., м. Полтава, 20 квіт. 2019 р. Полтава, 2019. С. 21–24. URL: http://nubip.edu.ua/sites/default/files/zbirnik_4_0.pdf#page=22.

3. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України : Постанова Каб. Міністрів України від 23.07.2014 р. № 280-2014-п : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-п#n8>.

4. Марущак, А. В. (2021). Діяльність пенсійного фонду України як позабюджетного цільового фонду у контексті реформувань пенсійної системи. *Juris Europensis Scientia*, (6). URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/6_2021/11.pdf.

5. Звіти про роботу. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/diialnist/zvity-pro-robotu/>.

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Захаркіна Людмила Сергіївна,

к.е.н., доцент

Новіков Володимир Миколайович,

аспірант,

Сумський державний університет, м. Суми

На сьогоднішній день майже у всіх сферах економіки присутні цифрові технології, які спрощують виконання господарських процесів та надання фінансових послуг клієнтам. Згідно із трактуванням міжнародної організації OECD, економіка вважається цифровою якщо для цього в країні існує підтримуюча інфраструктура, комунікації та програмне забезпечення, можливість у економічних суб'єктів використовувати мережу Інтернет, комп'ютерні мережі та мобільні додатки у смартфоні для проведення трансакцій, оплати рахунків та інших фінансових операцій (Козлов, 2021).

Важливим сегментом функціонування фінансового ринку є фондовий ринок. Під впливом політичних і соціально-економічних факторів фондовий ринок в Україні є нерозвиненим та малоефективним. Основними причинами цього є невідповідність нормативно-законодавчої бази сучасним реаліям ведення бізнесу, низький рівень захисту прав інвесторів та інформаційної прозорості, низький рівень обізнаності щодо переваг фондового ринку та фінансової грамотності суспільства. Зважаючи на це Татарин та ін. (2021), наголошують на необхідності активного впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефективності національного фондового ринку та посилення взаємодії зі світовими ринками капіталів.

Процес торгівлі цінними паперами стає більш динамічним та автоматизованим завдяки активному використанню новітніх цифрових технологій. Сохацька та Кухтин (2021), трактують процес впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій як віртуалізацію світового фондового ринку. Характерними особливостями таких змін є можливість у режимі реального часу знизити трансакційні витрати, підвищити обсяг торгів на ринку за рахунок швидкого доступу до необхідної інформації.

Фактори зростаючого впливу діджиталізації економічних процесів на трансформацію світового фондового ринку дослідники (Татарин та ін., 2021) та (Сохацька та Кухтин, 2021), ідентифікують наступним чином:

1. Витіснення традиційних методів торгівлі активами на фондовому ринку появою та стрімким поширенням електронних способів здійснення

торговельних операцій з фінансовими інструментами, зокрема йдеться про майнові та похідні цінні папери.

2. Збільшення частки компаній, що є емітентами на фондових біржах зі сфери фінансів та високих технологій понад тих традиційних компаній, які відносяться до сировинного та індустріального сектору економіки.

3. Підвищення продуктивності фондового ринку за рахунок оновлення програмного та апаратного забезпечення, засобів зв'язку та комунікації, внаслідок чого стає швидшим процес обробки даних та виконання торговельних операцій з цінними паперами.

4. Використання штучного інтелекту та хмарних технологій для виявлення фальсифікацій у процесі формування інвестиційного портфелю та роботи з активами, що дозволяє з мінімально прийнятним ризиком забезпечити стабільну дохідність активу.

5. Послаблення контролю регулятивних органів через високу швидкість розвитку цифрових технологій, а також інструментів забезпечення функціонування фондового ринку. У результаті чого посилюється ризик виникнення збоїв у роботі комп'ютерних мереж, маніпулювання фінансовими даними та шахрайства з боку зацікавлених осіб.

Таблиця 1 – Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу протягом січня-грудня 2016-2022 рр., млн. грн.

Рік	УБ	ПФТС	УМВБ	ПЕРСПЕКТИВА	Усього
2016	3536,08	95023,54	21,71	136296,56	234877,89
2017	13405,45	64344,47	0,00	127425,03	205174,95
2018	20992,16	112518,20	34,94	127324,98	260870,28
2019	3840,18	114757,95	4,36	186363,23	304965,72
2020	2413,95	131534,53	6,77	201455,17	335410,42
2021	13290,61	221543,78	13,12	217113,06	451960,57
2022*	14286,65	71991,34	4,44	57805,65	144088,08

* - дані станом на кінець листопада 2022 р.

Джерело: Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку.

Серед інструментів, які дозволяють якісно оновити інфраструктуру фондового ринку України виділяють фінансово-технологічні засоби для збору та обробки інформації (FinTech), це стосується розвитку інтернет-трейдингу, платіжних систем, штучного інтелекту, впровадження біометрії та криптографії.

FinTech, або інновації у фінансовому секторі – це сектор економіки, що складається з високотехнологічних компаній, які надають доступ до безконтактних фінансових операцій через доступність платіжних систем для всіх верств населення. FinTech технології надають широкий спектр

можливостей для розвитку біржового ринку, сприяють підвищенню цифрової грамотності та фінансової обізнаності населення, економічному зростанню.

Зважаючи на це варто зазначити, що Національний банк України затвердив стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Імплементація зазначеної стратегії має важливе значення для стабільності та оновлення фондового ринку оскільки передбачає наступні кроки:

- легітимізація у нормативно-правовому полі віртуальних активів;
- створення платформи для цифрової та фінансової грамотності серед дорослого населення та осіб з вікової групи (5-18 р.);
- залучення венчурного капіталу через правове врегулювання діяльності інвестиційних фондів та краудфандингу;
- розвиток цифрової інфраструктури, яка сприятиме захисту та легітимізації обміну інформації між регуляторами та учасниками ринку, забезпечення актуальності, повноти та прозорості публічних реєстрів у процесі обміну даними про клієнтів між банками та державними установами (Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року).

Отже, розвиток цифрових технологій набуває широких масштабів, він є незворотнім процесом та стає все більш важливим компонентом фінансово-економічної безпеки, зокрема стабільності на фінансового ринку. Основними кроками забезпечення ринкової стабільності в Україні мають стати оновлення нормативно-правової бази, активне впровадження та контроль над поширенням цифрових інформаційно-аналітичних інструментів, всебічне сприяння розвитку фінансово-технологічних компаній та посилення їх взаємодії з учасниками біржової торгівлі.

Список використаних джерел

1. Козлов, В. П. (2021) *Розвиток фінансових відносин підприємства в умовах цифрової трансформації економіки* (с.54-62). Полтава: Центр фінансово-економічних наукових досліджень, <http://r.donnu.edu.ua/bitstream/>.
2. Сохацька, О., & Кухтин, О. (2021). Сучасні тенденції віртуалізації світового фондового ринку. *Вісник Економіки*, (4), 77-91, <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1187/1292>.
3. Татарин, Н. Б., Сарафин, М. А. & Стаднюк, Х. А. (2021). Цифрова трансформація фондового ринку України на основні найкращих міжнародних практик. *Електронний науковий журнал*, 142-147, <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/5-1.pdf#page=142>.
4. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>.
5. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Офіційний сайт Національного банку України, <https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqdClp>

ECONOMIC SECURITY OF THE STATE: ESSENCE AND GOALS

*Nataliya Pihul,
PhD, As. Prof.
Yevhenii Pihul,
PhD student,*

Sumy State University, Ukraine

Throughout the history of mankind, the importance of security and the need for it have been and are essential both for the individual, society, and the state, as well as for civilization as a whole. The processes of globalization, information, and technological development, increasing the level of interdependence of countries, economic integration, industry development, science, etc., significantly impact security.

The concept of «security» generally means the specific state and degree of security of any country and its ability to withstand changes in operating procedures. Prospects for the development of the state are mainly dependent on the state of national security. National security covers political, economic, social, military, environmental, scientific and technological, information, and other fields [1].

It should be noted that one of the key criteria for ensuring the national security of the state is the level of economic development. An important characteristic of the economy is economic security, which determines its resistance to both external and internal threats, independence, competitiveness, the possibility of further development, and satisfaction of the economic needs of citizens and society. The main components of economic security include economic independence; sustainability and stability of the national economy; ability to self-development and progress.

The construction of economic security is based on certain principles, which are the political and legal basis for assessing both external and internal threats, the formation of national economic interests, and the strategy of economic security: the prevailing influence of the law in the process of ensuring economic security; maintaining a balance of economic interests of the individual, society and the state; mutual responsibility of the individual, society and the state to guarantee economic security; promptitude and adequateness of measures to avoid threats and protect national economic interests; integration of the national economic security of the state into international economic security.

The strategic goal of economic security is the creation of acceptable conditions for the life and development of a person, the socio-economic and political stability of society, the preservation of the integrity of the state, and successful resistance to the influence of internal and external threats.

Objects of national economic security are the state, society, individual citizens, business entities, and various territories of the country, as well as the main elements of economic security.

Subjects of economic security are the state and its institutions (ministries, establishments, tax and customs authorities, stock exchanges, funds, and insurance companies), as well as enterprises, institutions, and organizations of both the public and private sectors of the economy [2]. Ensuring the economic security of the state is not only the prerogative of one government establishment or service but it has to be supported by the entire system of state bodies.

The essence of the economic security of the state is implemented through a system of criteria and indicators. The criterion of economic security is a feature used to determine the state and ability of the subject of society to resist threats or manifestations of danger. Each criterion is quantified. In order to guarantee the economic security of the subject of society, it is not so much the indicator itself according to one or another criterion that matters, but its marginal value (marginal indicator) - an indicator that signals the safety zone and the development of danger.

The general criterion assessment of security consists of an assessment of resource potential and the level of efficiency of resource use; competitiveness of the economy; integrity of the territory and economic space; the ability to resist external threats; social stability.

The creation of an effective system of economic security will allow to avoid negative consequences, eliminate the threat of rapid opening of the national economy in the face of globalization, ensure its competitiveness, protect domestic producers and effectively interact with international financial and economic structures.

The state strategy in the field of guaranteeing the economic security of Ukraine should focus primarily on maintaining a sufficient level of production and scientific and technical potential; preventing the society's standard of living from falling to marginal values; averting conflicts between individual strata and population groups as well as individual nations and nationalities.

References

1. Bilij, V. I., Mihalchuk, V. M. (2021). Osnovni napryami zabezpechennya nacionalnoyi bezpeki derzhavi [The main directions of ensuring the national security of the state]. *Investiciyi: praktika ta dosvid*, 17, 92–98. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.17.92 [in Ukrainian].
2. Zhivko Z. B., Cherevko O. V., Kopitko M. I., Zachosova N. V., Zhivko M. O.,... & Biyevec A. V. (2019). *Ekonomichna bezpeka derzhavi: navchalno-metodichnij posibnik* [Economic security of the state: educational and methodological manual]. Cherkasi : vidavec Chabanenko Yu.A. [in Ukrainian].

ДОЛАРИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

*Гриценко Лариса Леонідівна,
д.е.н., професор
Білошапка Вікторія Анатоліївна,
студентка гр. ЕН-02/2ф,
Сумський державний університет, м. Суми*

В період загострення економічної та політичної ситуації в країні у населення зменшується довіра до національної грошової одиниці й відповідно зростає зацікавлення до заощаджень саме в іноземній валюті, яка являється більш стабільною. В результаті цього виникає процес доларизації, який можна визначити як економічне явище, за якого відбувається активне використання іноземної валюти на рівні з національною.

Можна виділити три види доларизації, які розподіляють в залежності від ролі іноземної валюти в країні (рис.1).

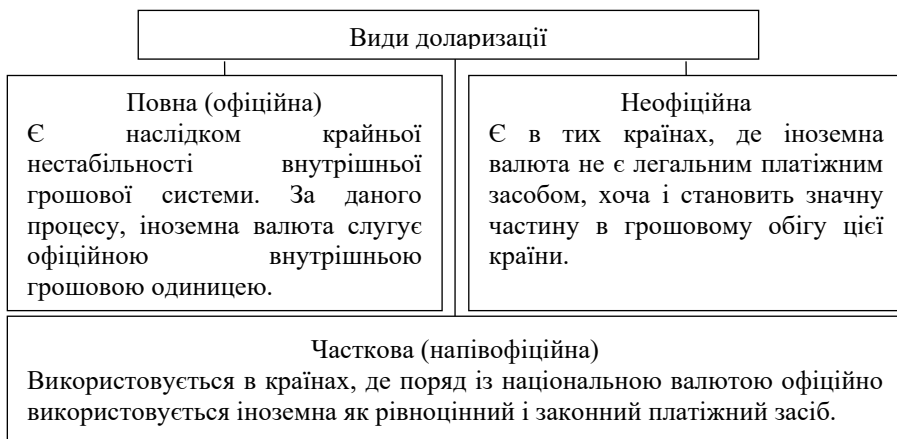

Рисунок 1 – Види доларизації економіки України
Джерело: побудовано авторами на основі [1-2]

В Україні спостерігається саме неофіційна доларизація, оскільки наша національна грошова одиниця – гривня, часто витісняється долларом США та євро, які становлять значну частину в обігу держави і виконують низку функцій на рівні з національною. Неофіційна доларизація, в свою чергу, виявляється в трьох формах: фінансова, позабанківська та неофіційна фінансова доларизація. За дослідженням фахівців Національного банку

України, Хведчука К. та Сініченко В., при економічній стабільності рівень доларизації в Україні не перевищує – 20% [1]. Аналізувати рівень доларизації в Україні можна визначаючи рівень доларизації кредитів та депозитів. Проте найбільш узагальнено рівень доларизації економіки в країні можна дослідити за допомогою методики МВФ (рис.2).

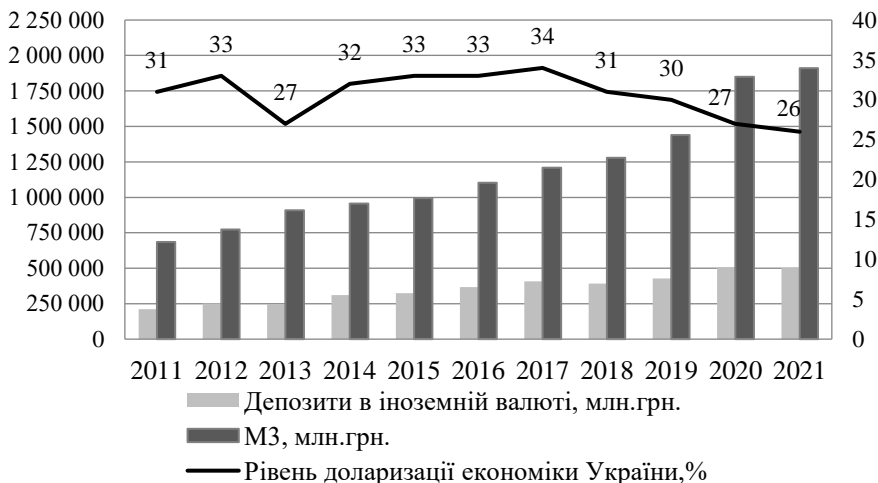

Рисунок 2 – Рівень доларизації економіки України
Джерело: побудовано авторами на основі [3]

Як можна побачити з Рисунка 2 рівень доларизації економіки перевищує нормований. Найбільше значення спостерігається у 2017 році, проте слід зазначити, що з цього року спостерігається тенденція до зменшення доларизації економіки України і у 2021 році дане значення дорівнює 26%.

Тобто, можна сказати, що рівень доларизації економіки в Україні поступово зменшується. Це дозволяє зробити висновок про те, що дії спрямовані на врегулювання доларизації мають позитивні результати. Проте для повного унормування доларизації в Україні варто більш широко охоплювати всі причини її виникнення, та найзручнішими методами впливати на них.

Можна виділити низку причин розвитку доларизаційних процесів вітчизняної економіки:

- низький рівень довіри населення до банківського сектору економіки;
- нестабільність національної валюти, а саме інфляція та високий рівень інфляційних очікувань, навіть в економічно стабільні періоди;
- ввіз іноземної валюти трудовими мігрантами;

- бажання населення робити заощадження виключно в іноземній валюті, щоб унеможливити їх від знецінення;
- високий рівень тінзації економіки (більшість операцій обслуговуються за рахунок іноземної валюти);
- надходження іноземного капіталу в економіку країни та збільшення процесу експорту, а відповідно і виручки від нього в іноземній валюті;
- менші та більш стабільні відсотки по кредитах та депозитах в іноземній валюті відносно національної;
- недосконалість нормативно-правового регулювання використання валюти в країні.

Більшість з цих факторів взаємопов'язані й виникають за умов нестабільної економічної ситуації в країні, провокуючи ще більше погіршення стану економіки під впливом високого рівня доларизації. Провівши дослідження впливу доларизації на економіку України, варто зазначити, що загалом більшість науковців виділяють лише негативні наслідки високого рівня доларизації економіки, хоча деякі з них вважають, що існує й низка позитивних (рис. 3). Позитивні наслідки доларизації пов'язані зі зменшенням ризиків суб'єктів, що здійснюють розрахунки іноземною валютою. Однак, для економіки в цілому доларизація має лише негативний вплив.

Рисунок 3 – Наслідки доларизації економіки України
Джерело: побудовано авторами на основі [1-2]

Щоб зменшити негативний вплив доларизації на економіку країни варто привести її до природного рівня, за якого питома вага валютних фінансових активів та зобов'язань буде відповідати структурі економіки в умовах макроекономічної стабільності. Для цього потрібно впровадити ряд заходів:

- заборонити розрахунки в іноземній валюті між нерезидентами та резидентами на внутрішньому ринку;
- удосконалити монетарну політику держави;
- направити державну політику на зменшення тінізації економіки та створення макроекономічної збалансованості;
- збалансування державного бюджету завдяки посиленню контролю за надходженням податків та оптимізації витрат (створення бездефіцитного бюджету);
- збільшити обсяги розміщених облігацій внутрішньодержавної позики, що сприятиме зменшенню зовнішніх позик держави на міжнародних ринках;
- унормувати ставки за кредитами та депозитами в національній валюті;
- збільшення норми обов'язкового резервування за коштами в іноземній валюті та відповідно зменшення її закладами в національній;
- активізація довготермінового рефінансування банків у національній валюті під інвестиційні проекти;
- максимальне спрощення офіційних валютно-обмінних операцій;

Запропоновані заходи допоможуть підвищити довіру населення до національної грошової одиниці та зменшити проникнення валюти в країну, що значно сприятиме зменшенню рівня доларизації економіки в Україні.

Список використаних джерел

2. Khvedchuk K., Sinichenko V., Topf B. Estimating a natural level of financial dollarization in Ukraine. *Visnyk of the National Bank of Ukraine*. 2019. №. 247. P. 38–44. URL: <https://doi.org/10.26531/vnbu2019.247.03> (date of access: 28.12.2022).

3. Баришевська І.В., Богатий О.В., Роман Т.М. Доларизація в Україні: причини та наслідки. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 25. С. 626–631 URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/106.pdf (дата звернення: 29.12.2022).

4. Національний банк України : офіційний сайт. Статистика фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 29.12.2022).

ПРЕВЕНТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Крухмаль Олена Валентинівна,
к.е.н., доцент
Коломієць Поліна Юрійівна,
студентка,
Сумський державний університет, м. Суми*

Стан кредитування є одним з найважливіших показників при оцінці будь-якого банку, він показує стан банківської системи та економіки, в цілому. Якщо кількість проблемних кредитів починає зростати, то це говорить про зниження якості кредитного портфеля банку, тим самим, підвищення витрат і зменшенню прибутку, що надалі може призвести до банкрутства.

Під час воєнного стану дана проблема є досить актуальною, тому що важливо намагатися стримувати ріст проблемних кредитів, бо це може нашкодити економіці України. На даний момент вона і так є дуже вразливою і необхідно створювати всі умови задля того аби не погіршити ситуацію, і ще й зі сторони банківської системи, не дивлячись на те, що головним чинником на сьогодні вважається саме війна в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В цілому питання проблемних кредитів в період воєнного стану не є звичним для економічних науковців. Також дана тема ще не надто досліджене навіть українськими науковцями, але є деякі науковці, які зосередилися на самій банківській системі і її роботі під час воєнного стану, тобто включаючи кредитну систему, а саме О.Еркес, О.Калита, Т.Сундук [1], Н.Дорошенко, С.Кравченко [2], Г.Забчук, О.Іващук [3]

Напередодні введення воєнного стану, а саме статистика на початку 2022 року, говорить про те, що в 2021 році було дійсно позитивне зрушення в проблемних кредитах. Відповідно до даних Національного банку України обсяг непрацюючих кредитів (NPL) протягом 2021 року зменшився на 85,2 мільярда гривень, що в відсотковому еквіваленті становить 11%.

За 2021 рік державні банки скоротили обсяг NPL найбільше – це майже дві третини загального обсягу скорочення в банківському секторі України. У банках з іноземним капіталом покращилася якість кредитних портфелів, так само як і в тих, що мають приватний капітал. Тобто чітко було видно, що Нацбанк притримувався своєї стратегії, однією з головних цілей якої, було зменшення проблемних кредитів в банківській сфері України.

Загалом зріст частки непрацюючих кредитів відбувся вперше з 2017 року. В 2020 та 2021 роках ситуація покращилася майже на 10% в порівнянні

з кожним попереднім роком. З початком повномасштабної війни в Україні частка непрацюючих кредитів різко пішла на зріст, це пов'язано з значною втратою майна під заставу та звісно ж, можливість населення та підприємців обслуговувати свої зобов'язання по виплатам банкам.

Розглянувши дані Нацбанку можна проаналізувати як протягом останніх шести місяців змінювалася частка непрацюючих кредитів по відношенню до загальних валових кредитів. Якщо ж починати ще з минулого року, то ми чітко бачимо, що кількість непрацюючих кредитів зменшувалася, тобто це говорить про якісну роботу Нацбанку проведену щодо удосконалення системи.

Відповідно на початок березня маємо ще позитивну динаміку, як продовження попередньої тенденції, але вже на початок другого кварталу спостерігаємо підвищення, що спричинено початком повномасштабного вторгнення. Якщо розглядати проблему в контексті позичальників, то слід відмітити зниження або повну втрату доходів в цілому. Людям зі східних регіонів України довелося покинути майже все і таким чином, наразі, вони не мають достатньо коштів аби покрити виплати за кредитами.

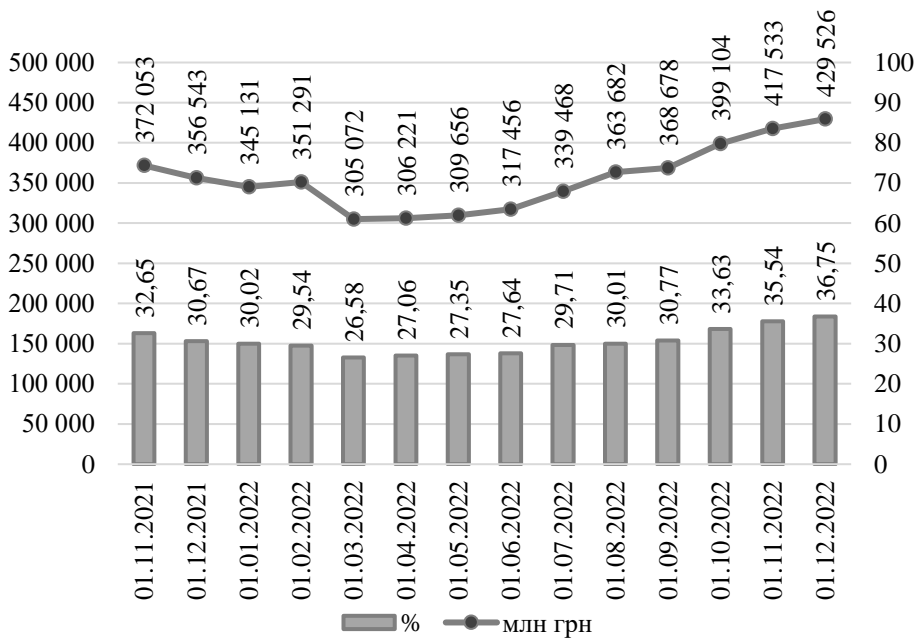

Рисунок 1 – Динаміка NPL та частка NPL в обсязі сукупних валових кредитів 01.11.2021 – 01.12.2022 [5]

З метою попередження критичного зростання проблемних активів уряд та НБУ запровадили певну стратегію щодо кредитування. Відповідно до Постанови НБУ «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп», відбулися зміни в кредитування як фізичних осіб так і юридичних.

Наразі банкам заборонено здійснювати активні операції із пов'язаними з банком особами щодо укладання нових кредитів та договорів про надання банком фінансових зобов'язань, укладання договорів про внесення змін до кредитних договорів, а саме збільшення сум кредитів та фінансових зобов'язань та збільшення строків користування кредитами[2]

На початку війни було Нацбанк доєднався до ініціативи розширення державних програм підтримки підприємців, а саме «Доступні кредити 5-7-9%». Відповідно до рішення уряду, будь-яке діюче підприємство країни може взяти кредит під 0% річних протягом воєнного стану та місяць після його завершення. Потім кредитна ставка становитиме 5% і максимальна сума кредитування наразі становить 60 мільйонів гривень.

Самим банкам було надана можливість бланкового рефінансування, задля підтримки ліквідності, впровадження «кредитних канікул», здійснення реструктуризації кредитів. Також були спрощені вимоги до поточної роботи банків, що дозволять не відволікати ресурси банків від кредитної підтримки економіки країни [3].

Після трьох місяців війни НБУ зазначив, що банкам наразі досить складно навіть з допомогою, яку запровадив уряд, тому потрібно готувати себе до того, що втрати по кредитах будуть значними.

Деякі банки скористалися «кредитними канікулами» - це допомагало їм під час пандемії Covid -19, тому банки пропонували:

- відміну обов'язкового платежу строком від одного до трьох місяців;
- тимчасове зменшення ставок по кредитах;
- деякі банки відмовлялися від нарахування штрафів за невиконання;
- дисконт у раз дострокового погашення кредиту [4].

Деяким бакам вдалося уникнути значних ризиків, але зосереджуватися на даній програмі не варто, бо вона гарно діє протягом короткострокового терміну. Тому щоб профінансувати процентні та операційні витрати необхідно зменшити масштаби цієї програми.

Відповідно до програми «Доступні кредити 5-7-9%» банкам вдалося видати 6726 пільгових кредитів і це лише дані наприкінці травня, сума кредитів складає 24,38 мільярдів гривень. Фонд розвитку підприємництва відповідно до цієї програми вже уклав угоди про співробітництво з 42 банками. Тому можна сказати, що наразі – це один з дієвих способів кредитування з юридичними особами [5].

Один з важливих наслідків погіршення якості кредитів є необхідність збільшення резервів за кредитами. Покриття боргів резервами зросло в порівнянні з лютим, але цього недостатньо під час такої ситуації.

Отже, банківська система потребує зважених превентивних заходів в галузі кредитування. Варто зауважити, що минає час і деякі інструменти, наприклад, кредитні канікули, уже втрачають свою актуальність. Навпаки, зараз банки починають збільшувати кількість виданих кредитних карток або наданих розстрочок.

Іпотечне кредитування в Україні призупинилося, але важливо моніторити існуючий кредитний портфель для виявлення проблемних кредитів, які ще можна реанімувати.

Перш ніж почати активізувати свою кредитну діяльність в більших об'ємах, банку варто розробити стратегію, яка знизить кредитний ризик і банку вдасться уникнути значних витрат. Тобто краще не робити швидкого вступу на кредитний ринок не запевнивши себе, що банк в змозі потім скоригувати можливі проблеми.

Список використаних джерел

1. О.Ерекс, О.Калита, Т.Сундук 2022 Банківська система України в умовах війни Фінанси та Банківська справа Економічні науки Том 144 №4 URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1351/1293>
2. Н.Дорошенко, С.Кравченко 2022 Національний банк України та його роль у реалізації грошово-кредитної політики у воєнний час Фінанси та Банківська справа Проблеми економіки № 2 (52) URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2022-2_0-pages-140_144.pdf
3. H.Zabchuk, O.Ivashchuk 2022 Risks of the banking system of Ukraine in the conditions of martial law The institute of accounting, control and analysis in the globalization circumstances №1-2 URL: <http://ibo.wunu.edu.ua/index.php/iboen/article/view/539>
4. Індикатори фінансової стійкості та довідкові дані Наглядова статистика Статистика Офіційний сайт НБУ URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
5. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів Наглядова статистика Статистика Офіційний сайт НБУ URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

MANAGING THE TOURISM IN UKRAINE WITH SCHENGEN STANDARDS

*Olena Kasian,
postgraduate,
Sumy State University, Ukraine*

The thesis includes the study to develop the entrepreneurial ecosystem of regional tourism on the external border of the European Union countries of Hungary, Slovakia, Poland, and Romania with the non-Union country Ukraine. This peripheral character will allow us to safeguard Ukraine's valuable natural values and cultural heritage.

The document examines the methodology used by Poland in its development and entry into the EU. As a result, it can be used for the sustainable development of tourism in the Ukrainian region. The methodology is based on qualitative and quantitative analysis of the conditions for the development of an entrepreneurship ecosystem. Research documents utilize all articles from various sources: the literature on tourism research, tourism development, and development of border zones was taken, as well as from the websites of local self-government bodies, the theoretical component was collected and served as the subject of qualitative theoretical and statistical analysis. The research material collected has been critically and qualitatively assessed.

There are many border zones in Ukraine that need to be protected. Moreover, in 2022, Russia attacked Ukraine. Border protection zones affect the development of economic activity and the level of employment in border zones, which shows a low level nowadays. Back in Europe, in 1950, the process of Functioning of Border Zones was initiated, this happened together with the development of European integration. The process of opening borders took place in stages and began in Western Europe. It was at that time that tourism became an important component of communication between countries that bordered each other [3,5]. Border zones were guarded territories, and therefore they had poorly developed infrastructure and industry, but were rich in national cultural monuments, parks, and various heritages. It was this fact that made it possible for Western Europe to create the Schengen zone and abandon the borders within this zone, as a fact all the countries of the European Union joined this zone [7]. The border areas are particularly prone to the sustainable development of tourism, Especially those with zones of contact with three states, located in the so-called tri-border territories.

Under favorable conditions, such locations can generate development synergy [2]. Frontier zones are privileged places for the development of tourism [4]. The European Union has its own rules and criteria for conducting tourist business, especially at the three-border crossing. In Ukraine, it is possible to consider several

such intersecting borders, excluding the aggressor countries. A promising direction for Ukraine will be cooperation with countries that are already members of the European Union, namely Romania, Slovakia, Hungary, and Poland. Also, an important indicator is whether the country is part of the Schengen zone, as, for example, Romania is not a member of it. So we have Poland-Ukraine-Slovakia zones; Slovakia-Ukraine-Hungary; Hungary-Ukraine-Romania. With the exception of some studies [2], it has not been extensively researched, particularly in the context of the development of entrepreneurial ecosystems.

The European Commission notes that Stimulating the socio-economic process is, in turn, the creation of an ecosystem, and therefore the ability of entrepreneurs to adapt to territorial opportunities and use resources with maximum positive outcomes. Moore pointed out that creating an ecosystem requires a set of tools, namely partners, investors, competitors, suppliers, and the development of innovative products [6]. According to Isenberg [4], the entrepreneurial ecosystem includes six areas: politics, finance, culture, support (infrastructure, non-governmental organizations), human resources, and the marketplace. The scientists emphasized other features that had a great impact on the border areas, namely, local features, the quality of the natural environment, and unchanging natural value, in addition, the creation or development of transport, especially air transport, was important for the direction of tourist traffic.

For a tourist, the tourist frontier infrastructure may be attractive for the presence of historic tourist attractions and museums. , these points may be a large part of western Ukraine, which is rich in chateaux and ancient architecture.

Thus, if you follow the standards and requirements of the European Union and the Schengen area, you can create tourist infrastructures precisely in the border areas of the territories mentioned above. This will make it possible to trade freely, develop infrastructure, cooperate and, in the future, enter the Schengen area as members of the European Union in compliance with all standards.

References

1. Anisiewicz, R. Conditions for Development of the Entrepreneurial Ecosystem in Tourism in the Border Area of the European Union: The Example of the Tri-Border Area of Poland–Belarus–Ukraine. *Sustainability* 2021, 13, 13595. <https://doi.org/10.3390/su132413595>
2. Anisiewicz, R. Condition for Tourist Development in the Tri-border Area of Poland, Belarus and Ukraine. *Geogr. Tour.* 2019, 7, 51–64.
3. Gelbman, A.; Timothy, D.J. From Hostile Boundaries to Tourist Attractions. *Curr. Issues Tour.* 2010, 13, 239–259.
4. Isenberg, D.J. *The Entrepreneurship Ecosystem Strategy as a New Paradigm for Economic Policy: Principles for Cultivating Entrepreneurship*; Institute of International European Affairs: Dublin, Ireland, 2011; pp. 1–13.

5. Jóhannesson, G.T.; Huijbens, E.H. Tourism in Times of Crisis: Exploring the Discourse of Tourism Development in Iceland. *Curr. Issues Tour.* 2010, 13, 419–434.

6. Moore, J.F. Predators and Prey: A New Ecology of Competition. *Harv. Bus. Rev.* 1993, 71, 75–83.

7. Timothy, D.J. *Tourism and Political Boundaries*; Routledge Advances in Tourism; Routledge: London, UK, 2001.

«ЗЕЛЕНІ ФІНАНСИ» В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*Свірідова Дар'я Сергіївна,
студентка,*

Сумський державний університет, м. Суми

Станом на сьогодні, як у світі, так і в Україні все більш актуальним стає питання сталого розвитку економіки. Багато природних факторів, таких як зміна клімату, забруднення навколишнього середовища, нестача природних ресурсів несуть за собою капітальні фінансові витрати і значною мірою відображаються на економічних процесах. Вирішенням цієї глобальної проблеми є застосування зеленої економіки та втілення сталого розвитку.

Забезпечити стійке екологічне зростання може так зване «зелене» фінансування глобальних проєктів. Втім, досі не існує єдиної думки щодо визначення терміну «зелених» фінансів та «зелених» інвестицій. У таблиці 1 наведені підходи до трактування поняття «зелені» інвестиції.

Можна дійти до думки, що «зелені» інвестиції – це підприємницький капітал (матеріальні, інтелектуальні, сировинні ресурси, основні засоби виробництва та технології), який спрямовується у будівництво об'єкта або виробництво товару/послуги/технології, кінцевою метою яких є здійснення позитивного впливу на довкілля (зменшення рівня забруднення) з одночасним відновленням чи підтримкою рівня природного капіталу.

Термін «зелені» фінанси, можна ототожнити і трактувати так як сукупність фінансових продуктів і послуг (у вигляді інвестицій або кредитування), які враховують вплив на навколишнє середовище і підвищують екологічну стійкість, забезпечуючи при цьому діяльність по зниженню екологічних і кліматичних ризиків глобального економічного розвитку [1].

Таблиця 1 – Підходи до трактування поняття "зелені" інвестиції

Установа	Визначення терміну
МВФ	“Зеленими” вважаються інвестиції, кінцевим результатом яких є зменшення викидів парникових газів та забруднюючих речовин у повітря, без істотного скорочення рівня виробництва та споживання неенергетичних товарів.
ОЕСР	“Зелені” (у більш широкому розумінні: “низьковуглецеві” та “кліматично стійкі”) інвестиції трактує як вкладення у підприємства, проекти та фінансові інструменти, переважно сектору відновлюваної енергетики, які сприяють зниженню рівня викидів вуглецю, пом’якшенню змін клімату та поширенню екологічних технологій.
Всесвітній економічний форум	Зелені інвестиції – інвестиції у зелений та сталий розвиток.
Всесвітня Асоціація Зеленої Економіки	Зелені інвестиції – це традиційні інвестиційні інструменти (такі як акції, біржові фонди та взаємні фонди), які спрямовують на підприємницьку діяльність, що передбачає поліпшення навколишнього середовища (Green, 2018).
Тріодос Банк	Зелені інвестиції – це фінансові продукти, які враховують питання ширшого, ніж суто фінансові показники, такі як екологічні та соціальні проблеми (Triodos, 2018).

Джерело: систематизовано автором на основі [2, 3]

Розвиток зеленого фінансування сприятиме зростанню високого потенціалу зелених галузей промисловості, сприятиме технологічним інноваціям і створенню можливостей для бізнесу для фінансової індустрії.

На сьогоднішній день у світовій практиці широко застосовуються наступні фінансові інструменти для реалізації екологічного сталого розвитку: «зелені кредити», «зелені» інвестиційні фонди, все більшої популярності набувають «зелені» облігації, а також зелені індекси і ETFs.

Станом на 01 січня 2020 року в Climate Bonds Initiative було зареєстровано сертифікованих "зелених" облігацій на суму 41,6 млрд. дол. США. Сума "зелених" облігацій, що відповідали нормативам та стандартам Climate Bonds Initiative становила 189,5 млрд. дол. США. А сума кліматичних облігацій, які не відповідали нормативам становила 55,0 млрд. дол. США [5].

В Україні сьогодні відбувається застосування таких інструментів екологічного сталого розвитку як: випуск «зелених» облігацій, які залучають інвестиції в проекти з енергоефективності та відновлювальних джерел енергії

та еко-банкінг, який передбачає кредитування проектів екологічного спрямування.

Для забезпечення сталого розвитку як національної економіки, так і світової економіки необхідна як підтримка держав, так і налагодження міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем. ООН разом із Народним банком Китаю розробили рекомендації щодо впровадження екологічних аспектів у фінансову систему, що включають підтримку і розширення використання основних «зелених» інструментів і інститутів, проектування, створення і розвиток корисних інфраструктурних об'єктів, заходи фінансової та економічної політики в області стимулювання «зеленого» фінансування.

Таким чином, «зелені» фінанси все ще знаходяться на початковій стадії свого існування, але розвиваються швидкими темпами. Впровадження «зеленого» фінансування надасть можливість отримувати безповоротне фінансування проектів, пов'язаних із зниженням споживання енергії, скороченням викидів парникових газів, зменшенням споживання виробничих ресурсів та сприятиме сталому розвитку економіки.

Список використаних джерел

1. Збірник наукових матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 19 березня 2019 р. – К. : КНЕУ (електронне видання) – С. 74–76.
2. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст / К. Макаревич, В. Сіденко – Центр Разумкова, 2019, Видавництво «Заповіт», 2019 – С. 83.
3. Зелене інвестування: досвід ЄС для України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/pdf/231761948.pdf>.
4. Конкурентні стратегії розвитку України в глобальній економіці: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (26 квітня 2018 р.) / Л.Г. Смоляр, О.І. Іляш, О.М. Михайлик. – К.: УВОІ «Допомога»УСІ», 2018 – С. 85.
5. Офіційний сайт Ініціатива "Кліматичні облигації" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.climatebonds.net>.

Керівник: Гриценко Л. Л.

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ У БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩІ

*Охрімчук Євгеній Ігорович,
аспірант,*

Сумський державний університет, м. Суми

Відповідно до Gartner [1], Інтернет речей (IoT) — це мережа виділених фізичних об'єктів (речей), що містять вбудовану технологію для спілкування, сприйняття та взаємодії з зовнішнім середовищем або за своїм власним внутрішнім станом. Поєднання активів, процесів і персоналу дає змогу збирати дані та події, з яких компанія може дізнатися про стан та раціональність використання обладнання та за допомогою аналітики, вживати необхідні запобіжні дії або розширювати чи трансформувати бізнес-процеси.

Хоча впровадження пристроїв IoT у бізнес має численні переваги, все ж існують деякі важливі ризики, якими потрібно вміти правильно керувати, щоб ефективно розкрити можливості технології IoT, серед них можна виділити:

Ризик 1. Пристрої IoT можуть збільшити загрози безпеці через:

- а) застаріле програмне забезпечення або прошивку;
- б) відсутність шифрування для захисту переданих даних;
- в) слабкі вимоги до автентифікації;
- г) стандартні адміністративні паролі.

Стратегія 1. Необхідно ставитися до пристроїв IoT як до інших мережевих пристроїв і запроваджувати відповідне шифрування та безпеку кінцевої точки. Якщо це можливо, потрібно замовляти обладнання від відомих авторитетних виробників або постачальників послуг IoT, переконавшись, що програмне забезпечення/прошивка пристрою має відповідну частоту оновлення. Змінити стандартні адміністративні паролі від виробника на пароль, який відповідає ІТ-політиці організації.

Ризик 2. Дані IoT, що зберігаються в хмарі, можуть бути недостатньо захищені, якщо ними керує постачальник послуг IoT.

Стратегія 2. Підприємство має вказати вимоги безпеки та захисту, такі як забезпечення належного контролю щодо зберігання, передачі та доступу, а також вимоги щодо сповіщення про порушення. Постачальник послуг повинен погодитись з конкретними вимогами до хмарної безпеки у договірній угоді. Постачальник послуг повинен надати звіт про безпеку хмари третім сторін, а також, за необхідності, забезпечити конфіденційність та відповідність договірним зобов'язанням.

Потрібно розглянути можливість виконання периферійних обчислень для обробки даних IoT на локальному пристрої, щоб зменшити кількість конфіденційних даних, що передаються.

Ризик 3. Мережева інфраструктура може не підтримувати вимоги до пропускну здатності пристроїв IoT.

Стратегія 3. Кожен пристрій IoT використовуватиме частину доступної пропускну здатності в мережі. Оскільки до мережі IoT додається все більше пристроїв, компанії повинні забезпечити достатню пропускну здатність для підтримки зв'язку між цими пристроями та критично важливими програмами. Граничні обчислення переміщують обробку даних, створених пристроями IoT із хмари назад на пристрій, тим самим зменшуючи вимоги до пропускну здатності.

Ризик 4. Кешування даних IoT може включати інформацію, що ідентифікує користувача.

Стратегія 4. Як правило, дані, що зберігаються, мають бути зашифровані з видаленням ідентифікаційної інформації, щоб мінімізувати наслідки крадіжки інформації в результаті витоку даних. Якщо необхідно збирати та зберігати особисту інформацію, переконайтесь у дотриманні місцевих законів про конфіденційність, таких як Закон про захист особистої інформації та електронних документів або Загальний регламент захисту даних. Підготуйте план реагування на порушення даних, який повинен містити кроки для: 1) стримувати порушення; 2) оцінки ризиків у результаті порушення; 3) повідомити постраждалих осіб; 4) запобігати появі подібних інцидентів у майбутньому.

Ризик 5. Співробітники можуть отримати несанкціонований доступ до пристроїв IoT через персональні мобільні пристрої.

Стратегія 5. Створіть окрему приватну мережу для пристроїв IoT, які не є спільними з мережею, доступною для пристроїв співробітників. Переконайтесь що паролі пристроїв IoT захищені, змінюючи їх від типових налаштувань виробника

Ризик 6. Співробітники можуть отримати несанкціонований фізичний доступ до IoT пристроїв.

Стратегія 6. Необхідно періодично перевіряти пристрої IoT, щоб переконались, що зовнішній корпус не пошкоджено. Розміщувати пристрої IoT у місцях, де контроль доступу є безпечним і обмежений для авторизованих осіб. Як правило, для зловмисного втручання в пристрій IoT потрібно привести його в робочий стан і перезавантажити.

Список використаних джерел

1. Hung M. (2017). Leading the IoT. Gartner.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ

Гриценко Лариса Леонідівна,

д.е.н., професор

Білера Альбіна Олегівна,

студентка,

Сумський державний університет, м. Суми

Фінансова безпека підприємства безпосередньо залежить від його здатності ефективно здійснювати власну фінансово-господарську діяльність. Також від рівня фінансового стану підприємства, яке є забезпеченням його стабільності та збалансованості фінансових інструментів. Фінансова безпека підприємства виникає внаслідок запровадження результативного фінансового менеджменту щодо розвитку підприємства та дієвості його стратегічної спрямованості, що позитивно впливає на діяльність підприємства.

Розвиток фінансової безпеки підприємств дає змогу краще забезпечувати відповідний економічний розвиток держави в цілому. Фінансова безпека підприємства входить до складу економічної безпеки та являє собою цілісну систему. Фінансова безпека базується на таких факторах, як: ефективність, стабільність, конкурентоздатність, незалежність від зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, захищеність інтересів підприємства, наявність достатньої кількості фінансових ресурсів, прибутковість, а також накопичення і наявність необхідних резервів. Слід зазначити, що на даний момент економічне середовище є нестабільним, а підприємства значно залежать від зовнішніх факторів.

Фінансова безпека підприємств (ФБП) у свою чергу є комплексом заходів, методів і засобів щодо захисту власних фінансових інтересів та потребує оцінки, планування, контролю та управління ризиками [1].

Основні завдання, які виникають перед ФБП такі:

- визначення потенційних ризиків та їх мінімізація;
- знаходження індикаторів ФБП;
- необхідність системи моніторингу та діагностики стану ФБП;
- оцінювання ефективності даної системи;
- створення належних умов: для оптимального обсягу фінансових ресурсів з внутрішніх та зовнішніх джерел, для обсягу і рівня ефективності інвестицій;
- інноваційні технології управління;
- за фінансової кризи швидкий вихід з неї та усунення наслідків [2].

У разі виникнення загроз ФБП необхідно приймати управлінські рішення щодо збільшення фінансової стійкості, платоспроможності. За умови фінансової небезпеки, тобто якщо вже існує ймовірність банкрутства

необхідно приймати більш радикальні міри та проводити реструктуризацію, фінансову санацію, що є в свою чергу підґрунтям на шляху до оздоровлення підприємства з метою усунення ризику ліквідації.

Методичне оцінювання ФБП відбувається за такими напрямки досліджень:

- грошових потоків, а саме показників чистого грошового потоку за видами діяльності;
- фінансової стійкості на достатність оборотних коштів та збутової діяльності;
- прогнозування банкрутства задля вчасного антикризового управління;
- інтегральних показників та експертної думки стосовно них;
- фінансових індикаторів, порівняння з нормативними значеннями;
- ресурсно-функціонального підходу, складовими якого є: бюджетна, інвестиційна, кредитна безпеки та інші [3].

Загалом серед авторів різняться підходи стосовно методик, спостерігається деяка розгалуженість та немає єдиної думки. Однак, необхідно зазначити, що при виборі методу оцінки варто приділяти увагу перш за все розмірам та можливостям підприємства, що допоможе виявити найбільш доцільний метод.

Підводячи підсумки можна сказати, що фінансова безпека підприємства є свого роду ступенем його захищеності від загроз через стабільне функціонування діяльності та запровадженням ефективних стратегій розвитку. Чим вищий рівень фінансової безпеки, тим більше підприємство процвітає у своїй діяльності. Наразі не існує узагальненої чи основної методики оцінювання ФБП, з якою би погодилися всі науковці.

Список використаних джерел

1. Краснокутська, Н. С., Коптева, Г. М. (2019). Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства»: Основні підходи та особливості. *Бізнесінформ*, (7). http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/45904/1/Biznes_Inform_2019_7_Krasnokutska_Definitsiia.pdf.

2. Лисюк, О. (2022). Теоретичні аспекти фінансової безпеки підприємства. У *Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції* (с. 215–217). Вінницький кооперативний інститут. <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15187/1/Збірник%20конференції%2029-30%20березня%202022%20р..pdf#page=215>.

3. Кушнір, І. В. (2022). Сутність фінансової безпеки підприємства та методики її дослідження. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*, 2(14), 232–236. <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12847>.

МЕХАНІЗМ ТА ПРИНЦИПИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЯК БАЗОВІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

*Кубах Тетяна Григорівна,
к.е.н., доцент*

*Руденко Євген Юрійович,
студент,*

Сумський державний університет, м. Суми

В ході історичного розвитку, Україна стикалася з низькою криз, які відбувались в державі з моменту проголошення незалежності з подальшим загостренням економічної ситуації в 2008 році. На даному етапі історичного розвитку спостерігається зниження економічної активності, знецінення грошової одиниці, посилення інфляційних процесів, падіння рівня ВВП, що є проявами загостренням відносин з Росією з 2014 року та початком повномасштабної збройної агресії РФ на початку 2022 року.

Так для захисту національних інтересів та підвищення рейтингу України на міжнародній арені з метою підвищення рівня економічного розвитку слід, фінансовій безпеці (далі ФБ), одному з головних елементів функціонування економічно розвинутої держави.

Фінансова безпека складається з шести компонентів, які характеризують безпеку різних елементів фінансової системи та окремо характеризують її елементи: бюджетна безпека, грошово-кредитна безпека, боргова безпека, банківська безпека, валютна безпека, безпека небанківського ринку.

Забезпечення фінансової безпеки держави, на думку колективу авторів [5], базується на механізмі забезпечення фінансової безпеки держави, який є системою організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави.

Основним чинником забезпечення фінансової безпеки держави необхідно розглянути принципи на яких базується управління та сам механізм забезпечення ФБ України.

Таким чином управління фінансової безпеки ґрунтується на правових засадах, верховенства права, своєчасності прийняття мір для забезпечення стійкості та стабільності системи, а також делегування повноважень органам державної влади з питань забезпечення фінансової безпеки.

Специфічні принципи притаманні лише ФБ, базуються на досягненні балансу в інтересах між державою та юридичними і фізичними особами, а також дотримання виконання функцій фінансової системи щодо залучення та

перерозподілу фінансових ресурсів з метою досягнення макрофінансової стабільності.

Більшість науковців виділяють загальні та специфічні принципи управління фінансовою безпекою держави.

До загальних принципів слід віднести:

- пріоритет прав і свобод;
- верховенство права;
- пріоритет мирних засобів у розв'язанні конфлікту;
- своєчасність заходів захисту національних фінансових інтересів реальним і потенційним загрозам;
- взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної, економічної та фінансової безпеки;
- використання міждержавних систем і механізмів міжнародної колективної безпеки

До складу специфічних принципів включають:

- забезпечення державного суверенітету, суверенності прав держави на використання економічного та фінансового потенціалу;
- досягнення балансу між індивідуальними, корпоративними і державними інтересами;
- демократизація прийняття та ефективність виконання державних рішень у фінансовій сфері;
- захист прав власності і свободи економічного вибору;
- забезпечення макрофінансової стабільності, динамічного зростання та відносної фінансової незалежності держави.

Відповідно до принципів слід розглянути механізм фінансової безпеки який базується на забезпеченні адекватності фінансової політики, стійкістю та стабільністю системи, моніторингу та захисту від загроз, формування національних інтересів в сфері фінансів та визначення способів їх досягнення, формування методів забезпечення безпеки, тощо [1].

Механізмом в свою чергу виступає система яка поєднує в собі певні методи та напрямки щодо виявлення та нейтралізації загроз, що притаманні фінансовій сфері з метою забезпечення національних інтересів .

В свою чергу механізм забезпечення фінансової безпеки має реалізуватися на основі розробки відповідної наукової теорії, концепції, стратегії і тактики, проведення адекватної фінансової політики, визначення об'єктів, наявності необхідних інститутів забезпечення безпеки, визначення та конкретизації інтересів, систематизації загроз, застосування засобів, способів і методів забезпечення безпеки [4].

Побудова механізму забезпечення фінансової безпеки потребує чіткого розуміння цілей держави як в фінансово-економічній площині так і в сфері загальних інтересів держави (рисунок 2.).

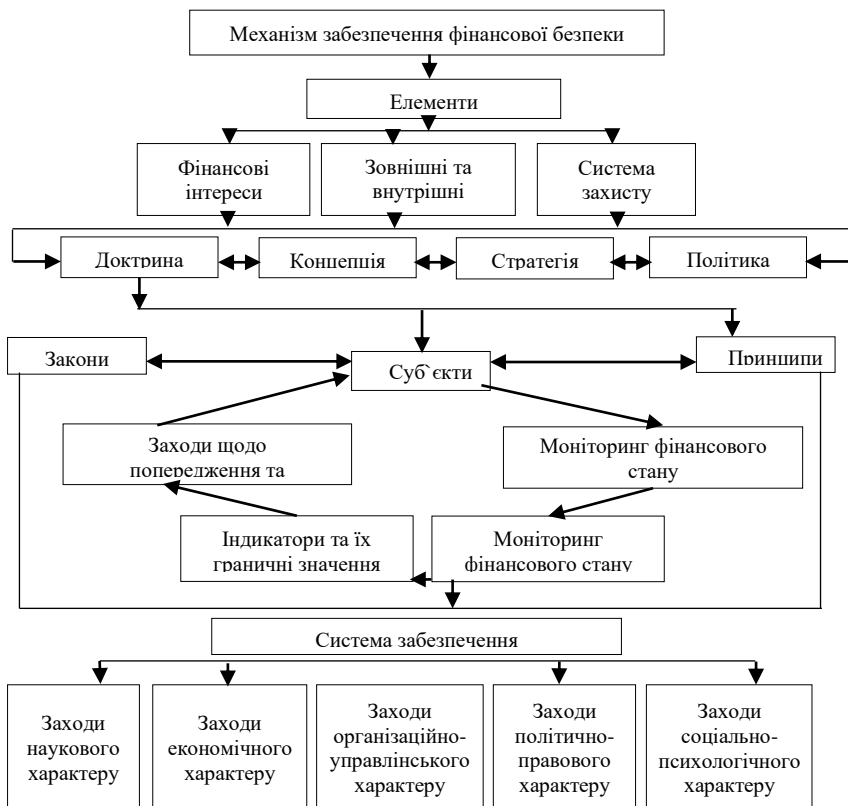

Рисунок 2 – Механізм забезпечення фінансової безпеки

Джерело: [5]

Механізм забезпечення фінансової безпеки включає такі елементи:

- фінансові інтереси держави;
- кластеризації зовнішніх та внутрішніх загроз що впливають на фінансову систему;
- розроблення системи раннього попередження та протидії загрозам.
- об'єктивний і всебічний моніторинг економіки і фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз інтересам об'єктів фінансової безпеки;
- розрахунок порогових граничнодопустимих значень фінансових та соціально-економічних показників (індикаторів), перевищення яких може провокувати фінансову нестабільність і фінансову кризу;

– діяльність держави щодо виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці. [2,5].

Так механізм забезпечує моніторинг, всеосяжний аналіз економічних та фінансових показників, їх прогнозування на наступні періоди. Під визначенням індикаторів мається на увазі формування уявлення про показники, що впливають на рівень ФБ та оцінку їх порогових значень, виходи за межі яких, може свідчити про загрозу фінансовій безпеці.

Суть механізму забезпечення фінансової безпеки держави розкривається через функції, які він виконує. До основних функцій фінансового механізму, на нашу думку, можна віднести: інформаційну, попереджувальну (превентивну), практичну, прогностичну, регулювальну, захисну, контрольну.

Захоти щодо нейтралізації загроз покладаються на державні органи управління, які забезпечують розрахунок ключових індикаторів, що впливають на поточний рівень безпеки та здійснюють прогнозування для попередження можливих загроз в майбутньому.

Таким чином одним з головних систем забезпечення фінансової безпеки є механізм, який являє собою сукупність законодавчо-правових документів, фінансових інструментів, методів та важелів, які в сукупній своїй дії сприяють досягненню визначених цілей та вирішенню завдань. Узгодженість елементів механізму сприяє забезпеченню фінансової безпеки держави та збереження її економічних та політичних інтересів.

Список використаних джерел

1. Колодізев О.М., Середіна А.В. Державна система управління фінансовою безпекою України та правові засади її функціонування. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. ДВНЗ УАБС НБУ Суми. 2010. с. 383-398.

2. Ліпкан В.А. Національна безпека України: [навч. посібник] К.: Кондор. 2008. 552 с.

3. Марченко, О.М., Фінансова безпека держави. Львів. 2020. с. 356.

4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

5. Юрій С.І, Федосов В.М. Фінанси: підручник Київ: Знання, 2008. 611 с.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ЛЕВЕРИДЖЕМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

*Школьник Інна Олександрівна
д.е.н., професор*

*Вініченко Уляна Володимирівна,
студентка гр. БС-11,*

Сумський державний університет, м. Суми

Розвиток ринкової економіки потребує введення ефективного фінансового менеджменту. Однією з ключових концепцій цього є дослідження питання компромісу між ризиками підприємства, як зовнішніми, так і внутрішніми, та його прибутком. Прибуток характеризує рівень діяльності підприємства і утворює сукупність можливостей у діяльності щодо розширення своїх бізнес-процесів.

Слід зазначити, що дохід суб'єкта господарювання завжди залежить та пов'язаний з ризиками. Тому, основною метою суб'єкта господарювання є забезпечення максимізації результатів діяльності за мінімізації ризиків. За рахунок того, що економіка постійно розвивається та збільшується конкуренція на ринку, відбувається поширення явищ, що загрожують безперерйному процесу виробництва. У зв'язку з цим набуває актуальності питання створення ефективного процесу управління прибутком. Так, слід звернути увагу на те, що кількісне оцінювання ризику проводиться на основі дослідження чутливості прибутку підприємства. Цей процес називається фінансовим левериджем [1].

Фінансовий леверидж виникає під час залучення позикових коштів, які є джерелом для отримання додаткового прибутку. Співвідношення власного та позикового капіталу повинно постійно контролюватися. Таким чином, саме менеджери підприємства мають правильно управляти фінансовими ризиками. Чим більша частка боргів акумулюється на підприємстві, тим більше воно має фінансових витрат у цьому контексті, що спричиняє зростання неспроможності покриття як платежів, що напряму з цим пов'язані, так і інших витрат на потреби підприємства. Необхідно також звернути увагу на те, що згідно ефекту фінансового левериджу підприємство, яке має велику кількість позикових коштів, може швидко збанкрутувати при економічній кризі, а підприємство з низьким показником має більші шанси втриматися на ринку.

Економічна література виокремлює два види фінансового левериджу: американський та європейський. Що стосується американського, то такий ефект фінансового левериджу характеризується дослідженням взаємозв'язку чистого прибутку між прибутком до сплати відсотків, податків. Якщо

розглядати європейський ефект фінансового левериджу, то він визначається динамікою зростанням показника рентабельності власного капіталу за рахунок збільшення позикового капіталу і розраховується за формулою:

$$\text{ФЛ} = (1 - \text{Спп}) \times (\text{КВР}_a - \text{ВК}_p) \times \frac{\text{ПК}}{\text{ВК}}, \quad (1)$$

де ФЛ – фінансовий леверидж, %;

$(1 - \text{Спп})$ – податковий коректор, що характеризується різницею між одиницею та ставкою податку на прибуток;

КВР_a – коефіцієнт валової рентабельності активів, тобто відношення валового прибутку до середньої вартості активів, %;

ВК_p – середній розмір відсотків за кредит, що сплачується суб'єктом господарювання;

ПК – середня сума позикового капіталу;

ВК – середня сума власного капіталу [1].

Проведемо дослідження ефекту фінансового левериджу за європейською концепцією на основі даних підприємства ПрАТ «Єврокар». Розрахункові значення отриманих результатів наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Тенденції показника ефекту фінансового левериджу на підприємстві ПрАТ «Єврокар» за 2019–2021 рр. [2]

Показник	Рік		
	2019	2020	2021
$(1 - \text{Спп})$	0,82	0,82	0,82
КВР_a	8,31	10,44	7,55
ВК_p	12,0	36,8	0,00
ПК	1085,4	126,6	0,00
ВК	898,8	635,9	1254,7
Ефект фінансового левериджу, %	-3,66	-4,3	0,00

Аналіз тенденції показника ефекту фінансового левериджу на підприємстві ПрАТ «Єврокар» показав, що за досліджуваний період з від'ємного значення показник досягнув позначки нуля, що вказує на тенденцію збільшення результатів. У 2020 р. значення набуло найменшого рівня. Такий результат свідчить про те, що рентабельність активів була більшою за рентабельність власного капіталу. Одним із факторів цього є і висока вартість позикових коштів. Однак, вже у 2021 році підприємство не мало на балансі ні короткострокової, ні довгострокової заборгованості, а власний капітал зріс, що допомогло суб'єкту господарювання покращити своє становище.

Необхідно зазначити, що рентабельність власного капіталу деякою мірою залежить від ефективності маневрування кількістю фінансового важеля. Фінансові важелі використовують для збільшення рівня продуктивності підприємства, адже підхід компанії, яка спирається лише на фінансування власними коштами не завжди себе виправдовує і ймовірність її успішності невисока.

Підвищення фінансового важеля вимагає застосовувати такі умови фінансового менеджменту:

1) збільшення кількості позикових коштів повинно відбуватися поступово і відповідати визначеним межам максимуму, адже будь-які відхилення можуть спричинити утворення негативних показників;

2) регулювання величини фінансового важеля можна забезпечити лише при взаємодії з диференціалом фінансового левериджу. Звісно, що більша сукупність можливостей притаманна підприємствам, що мають достатній запас диференціалу. Але слід пам'ятати і те, що взаємозв'язок присутній, і тому спрацьовує і те, що зміна важеля впливає на значення диференціалу. Чим більший фінансовий важіль, тим дорожчими є для суб'єкта господарювання позикові кошти.

3) кожне підприємство повинно залишати на своєму балансі резерв коштів, щоб у разі потреби мати змогу покрити заборгованість.

Отже, на основі досліджуваного матеріалу можна дійти до висновку, що використання фінансового левериджу в фінансовому аналізі підприємства є одним з ефективних напрямів планування прибутку, контролю над рівнем впливу ризиків. Механізм визначення цього показника дає змогу спрогнозувати прибутковість, визначити ризикованість діяльності. Цей механізм є легким у застосуванні і є досить перспективним для компаній, що функціонують на вітчизняному ринку за умови зростаючої конкуренції. Так як конкуренція є високою, результат діяльності буде відрізнятися залежно від того, наскільки швидко та ефективно прийме рішення фінансовий менеджмент. Зростанням прибутковості та раціональним використанням позикових коштів можна забезпечити фінансову стійкість підприємства.

Список використаних джерел

1. Гнатенко Є. П. Щодо методики аналізу власного і позикового капіталу підприємства. *Економіка та суспільство. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2019. № 20. С. 139–143.

2. Офіційний сайт ПрАТ «Єврокар». URL: <https://www.skoda-auto.ua/> (дата звернення: 09.12.2022).

SYMBOLISM BETWEEN TOURISM AND INFRASTRUCTURE

*Olena Kasian,
postgraduate,
Sumy State University, Ukraine*

According to the previous European green deal social economic, and environmental aspects are organically like to the 2030 sustainable development goals. point one of the forms activating the socio-economic role of traveling is synergy with others sustained spheres such as infrastructure. By understanding, that such a relationship is rather than an expansion, we will present arguments and justify the benefits of Ukrainian tourism and infrastructure. This can be achieved by implementing effective organizational measures, especially in economies in transition. The methodology is based on structural and comparative analysis - in SDGs Ukraine. Research, based on the literary study of many authors [3,8], accurately represents the development of sustainable tourism.

Nowadays, tourism in the world is especially important since It not only provides significant results for the country but at the same time offers more positive results for the country. It includes infrastructure development, tourism-related business development in various areas, and consequently that employment growth, preservation, and development of local cultural and historical traditions, establishing formal and informal links with other countries that are torn apart improves the country's attraction for investment, etc.

Tourism has huge importance from Ukrainian economic, social and cultural points of view. The tourism industry easily makes nature or culture become recognizable.

Among tourism segments, industrial tourism and ecotourism set themselves apart for several reasons. The largest is a wide range of nature conservation areas in Ukraine, such as nature parks, state reserves, protected landscapes, etc. However, some regions lack national parks, so the development of new tourist destinations is not a driver of the region's tourism policy. [6], and the growth of demand for industrial tourism, in particular, in the development network of industrial parks [5].

Cooperation with government institutions is lacking. In particular, those who increase the tourist attraction of the region can thus create a demand for tourist services and give a boost to the development of the entrepreneurial spirit. Moreover, cooperation with the public institutions, including those governments by local governments, could boost Museum exhibitions, various forms of presentations, concerts, theater performances, exhibitions, fares, and the particular location of creators, determining the increasing popularity of the festivals with visitors from abroad.

With the range of landscapes of the regions of Ukraine, it is possible for tourism: eco-friendly, skiing, mountain, adventure, recreational, and others. Unfortunately, Ukraine has still not been able to offer the necessary infrastructure.

In the field of Tourism as well as in a whole sphere Services there is a particular no positive Trends in the development. Consequently, the specific installation of the Ukrainian economy is necessary to activate the infrastructure cooperation not only in the direction of "Tourism-infrastructure" but also in the opposite direction.

The factor that has a significant impact on the development of entrepreneurship is the availability of transport in the region, as it continuously forms the basis for socio-economic development [4]. As an example the areas on the west border with EU countries such as Hungary, Slovakia, Poland, and Romania.

From a long-term perspective, such projects may constitute a network of tourist routes. As a result, it would be appropriate to consider cooperation with a network of industrial parks in Ukraine and improved tourism infrastructure. The competitiveness of the country includes the conditions that make it attractive not only for entrepreneurs interested in investing, tourists, or residents but also for existing residents and businesses[1].

The paper has described an approach to activate the relationship between EU countries and infrastructure in the example of the Ukrainian market. Implementation of the proposal in the study section of the regional program will create opportunities for the tourism field. This will improve the region's tourist reputation by increasing the number of national tourists, create new employment by increasing the volume of tourist services and increase revenues from original and local tourist budgets, organically like to the 2030 sustainable development goals.

References

1. Evaluation of city tourism competitiveness; Akvile Cibinskienea, Gabriele Snieskiene; 20th International Scientific Conference Economics and Management - 2015 (ICEM-2015);
2. European Commission website. A European Green Deal (2020). Available at: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
3. Gelbman, A.; Timothy, D.J. From Hostile Boundaries to Tourist Attractions. *Curr. Issues Tour.* 2010, 13, 239–259.
4. Khadaroo, J.; Seetana, B. Transport Infrastructure and Tourism Development. *Ann. Tour. Dev.* 2007, 34, 1021–1032. [CrossRef]
5. Petrusenko M. M., Shevchenko H. M., Vernydub N. O., Kravchenko O. V., Ovcharova N. V., The forming of industrial and national natural parks

networks in Ukraine based on the principles for responsible investment, Financial and credit activity: problems of theory and practice, 4(31), 221-229 (2019) <https://doi.org/10.18371/fcapter.v4i31.190880>

6. Region programs / Dnipropetrovsk Oblast Rada. (2020). Available at: <https://oblrada.dp.gov.ua/region-programmes/>

7. Timothy, D.J. Relationships between Tourism and International Boundaries. In *Tourism and Borders: Contemporary Issues, Policies, and International Research*; Wachowiak, H., Ed.; Ashgate Publishing: Aldershot, UK, 2006; pp. 9–18.

8. Timothy, D.J. *Tourism and Political Boundaries*; Routledge Advances in Tourism; Routledge: London, UK, 2001.

ЦИФРОВІ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ТА СПОСОБИ ЇХ ОПИСУ ЗА ДОПОМОГОЮ КАНВИ ОСТЕРВАЛЬДА

Похилько Світлана Василівна,

к.е.н., доцент

Єременко Анна Юріївна,

аспірантка,

Сумський державний університет, м. Суми

Важливою ознакою сьогодення є стійка тенденція зростання обсягів електронної комерції в усьому світі. Дана тенденція буде залишатись й у майбутньому. У цей час інноваційна та цифрова сфери взаємодіють між собою та створюють нові бізнес-моделі, які активно використовуються в електронній комерції.

Особливостями продажу товарів за системою дропшипінгу займаються Т. І. Лункіна, А. А. Кугляр, В. М. Ходиревська, І. В. Припадчева, Бретт Реган, Ф. Ренальді та інші. Ця тема є відносно новою, тому потребує подальшого вивчення.

Проаналізувавши використання термінів визначили перетин напрямів дослідження за допомогою методів сучасного бібліометричного аналізу з наукометричної бази даних Scopus та показали на рисунку 1.

Одним із базових понять управління процесами є поняття «бізнес-процес». Хоч цей термін широко використовується, його зміст досі є предметом постійних дискусій серед вчених, консультантів та менеджерів. Причиною відсутності консенсусу є різні погляди на бізнес-процес як на об'єкт управління [1].

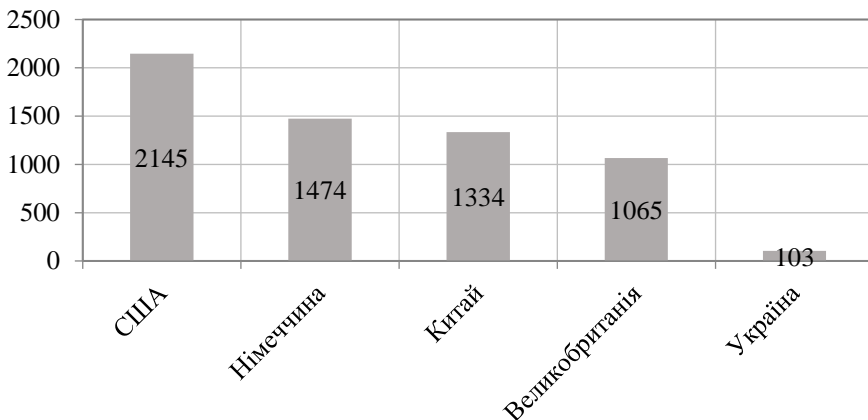

Рисунок 1 – Документи ТОП-4 країн, науковці яких зробили внесок у дослідження цифрових бізнес-моделей порівняно з Україною
Джерело: побудовано авторами на основі бази даних Scopus

Полотно бізнес-моделі – це шаблон стратегічного управління, що використовується для розробки нових та документування існуючих бізнес-моделей. Це візуальна схема з елементами, що описують ціннісні пропозиції фірми, допомагаючи підприємствам узгоджувати свою діяльність шляхом ілюстрації потенційних компромісів.

Олександр Остервальдер відомий розробкою інноваційних моделей бізнес-процесів, а саме створення canvas бізнес-моделі - системи аналізу бізнес-моделі для підприємців. Схема бізнес-моделі є дуже зручним інструментом стратегічного управління для опису, формулювання та запису бізнес-моделей стартапів, проектів і навіть існуючих підприємств [2]. Запропоновано приклад використання канви Остервальда на основі онлайн-сервісу з оренди житла Airbnb (таблиця 1).

Тенденція бізнес-моделювання в бізнесі стає невід'ємною частиною стратегічного управління, забезпечує цілісне уявлення та аналіз всієї системи взаємопов'язаних бізнес-процесів в проекті [2].

Отже, використання бізнес-моделей в електронній комерції впливає на ефективність прийняття економічних і управлінських рішень, забезпечує цілісне уявлення та аналіз всієї системи взаємопов'язаних бізнес-процесів. А тому, важливо вивчити даний інструмент.

Таблиця 1 – Приклад бізнес-моделі на основі онлайн-сервісу з оренди житла Airbnb

<p><i>Ключові партнери</i> Важливими партнерами Airbnb є господарі квартир. Господарі знаходяться на стороні пропозиції і допомагають надати ціннісі пропозиції стороні попиту (гості).</p>	<p><i>Основні види діяльності</i> Оперативна досконалість (тобто послідовність); продовження бази приймаючих/гостей (тобто траєкторія впровадження інновацій); і покращення існуючих цінностей пропозицій та розроблення абсолютно нових.</p>	<p><i>Ціннісна пропозиція</i> Airbnb's пропонує гостям унікальне проживання та враження за нижчими цінами (ніж готелі). Окремо можна прописати ціннісі пропозиції для господарів та гостей, але не будемо заглиблюватись.</p>	<p><i>Відносини з клієнтами</i> Для гостей: безпека/упевненість, підтримка. Для громад: добрий сусід.</p>	<p><i>Сегменти клієнтів</i> Гості: традиційна а вища освіта, вищий дохід, 30-49 років, дозволяють - один або сімейний, бізнес. Власники житла: максимізувати, шукають можливостей.</p>
	<p><i>Ключові ресурси</i> Активні господарі, які надають свої апартаменти, активні гості, бренд, активні дані (списки/користувацькі дані), алгоритми, технічна платформа.</p>		<p><i>Канали</i> Продажі, маркетинг: з уст в уста, цифровий маркетинг, висвітлення в ЗМІ, знижки, промо, партнери, реферали.</p>	
<p><i>Структура витрат</i> Витрати включають такі речі, як страхові внески, платежі, поточні витрати на ІТ, продажі та маркетинг, дослідження та розробки, генеральний та адміністратор, нос та амортизація, та інші витрати, включаючи витрати на відсотки.</p>		<p><i>Потоки доходів</i> Основним потоком доходів є від клієнтів, які безпосередньо користуються послугами оренди.</p>		

Джерело: сформовано автором на основі [3-4]

Список використаних джерел

1. Лункіна Т. І. Особливості дропшипінгу в Україні / Т. І. Лункіна, А. А. Кугляр. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10179/1/134-136.pdf>
2. Sodero A. The strategic drivers of drop-shipping and retail store sales for seasonal products / A. Sodero, A. Namin, D. Gauri // Journal of Retailing. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0022435921000609?via%3Dihub>
3. Airbnb Business Model Canvas // Innovationtactics. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://innovationtactics.com/business-model-canvas-airbnb/>
4. Макет (канва) бізнес моделі. Переклад українською // Kiwka. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kiwka.com/maket-kanva-biznes-modeli-pereklad-ukrajinskoyu/>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Дехтяр Надія Анатоліївна,

к. е. н., доцент

Шевченко Анна Олександрівна,

магістр,

Сумський державний університет, м. Суми

Стрімкі темпи розвитку ринкового середовища спонукають підприємства до забезпечення належного конкурентного рівня ведення своєї діяльності, що значною мірою досягається шляхом запровадження дієвого механізму формування та використання фінансової ресурсної бази, яка є у його розпорядженні. Однак, сучасний етап функціонування економіки характеризується значною фінансовою нестабільністю та високою динамічністю впливів чинників внутрішнього й зовнішнього середовища. Низка таких негативних факторів впливають на погіршення фінансового стану підприємства та змушують його до зміни рішень в системі управлінської політики щодо керування його майном в умовах невизначеності. Значна частина підприємств має вирішувати нагальні питання забезпечення процесу виробництва достатнім обсягом оборотних та необоротних активів, знаходження необхідних фінансових ресурсів для обслуговування їх кругообігу, що призводить до зниження економічного потенціалу діяльності суб'єкта господарювання в цілому.

Ефективність управління активами підприємства, насамперед, впливає на фінансову стійкість, ліквідність, платоспроможність та конкурентоспроможність компанії, а також на безперервний процес реалізації товарів, виготовлення продукції чи надання послуг. Саме тому питання управління активами є досить актуальним, адже активи – це інструмент, який дозволяє суб'єкту господарювання забезпечувати безперебійний виробничий процес та його розширене відтворення. У зв'язку з тим, що питання управління активами будь якого підприємства є важливими, ця складова менеджменту ґрунтовно вивчається вченими та економістами протягом багатьох років, зокрема, такими як Бланк І.О., Дехтяр Н. А., Голубко А. І., Лотюк М. В., Поддєрьогін А. М., Купріна Н. М., Рудь І. Ю., Школьник І. О. та ін.

Дослідивши наукові джерела з досліджуваного питання слід вказати, що існує безліч різноманітних трактувань активів підприємства. На основі розглянутої інформації, ми сформуваємо наступне узагальнене визначення активів підприємства: активи підприємства – це усі матеріальні та нематеріальні ресурси, що перебувають у розпорядженні підприємства та

придбані за власні кошти чи залучені ресурси і використовуються у господарській діяльності суб'єкта господарювання для отримання позитивного фінансового результату.

Згідно із Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» під активами розуміють ресурси, які знаходяться у розпорядженні підприємства і використання яких веде до збільшення економічних вигод у майбутньому. До складу активів відносять усі види майна підприємства: матеріальні цінності, нематеріальні активи та кошти, що належать підприємству на певну дату. Основними і найбільшими групами активів за ознакою їх участі в господарській діяльності підприємства є оборотні та необоротні активи.

Управління активами підприємства представляє собою комплекс різноманітних способів і методів розроблення й застосування управлінських рішень, котрі пов'язані із процесом формування, розподілу та використання ресурсного потенціалу компанії для забезпечення її максимізації прибутку.

Процес управління формуванням активів пов'язаний із функціонуванням підприємства на всіх етапах розвитку його життєвого циклу. Він включає в себе встановлення необхідних обсягів капіталу на початку створення підприємства, визначення швидкості обігу активів, оптимізації рівня їх прибутковості та ліквідності. Головна мета яку має забезпечувати механізм управління формуванням активів це створення таких умов, які б дозволили максимально швидко здійснювати кругообіг активів для підвищення прибутковості та рентабельності діяльності підприємства.

У свою чергу процес управління необоротними активами підприємства повинен забезпечувати вирішення наступних завдань: визначення можливих форм оновлення основних виробничих засобів на простій і розширеній основі; розрахунок потреби в нарощенні суми необоротних активів для розширення обсягів діяльності; формування можливих способів залучення основних виробничих засобів у господарський процес (будівництво, створення, купівля, оренда, лізинг); забезпечення ефективного використання раніше сформованих та нововведених основних засобів та нематеріальних активів; формування необхідних фінансових ресурсів для відтворення необоротних активів та оптимізація їх структури.

Механізм управління оборотними активами включає комплекс окремих відокремлених елементів, які дають можливість забезпечити здійснення цілеспрямованого впливу всі складові формування та використання оборотних активів, через реалізацію управлінських функцій (планування, контроль, мотивація) шляхом застосування сучасних методів

управління для підтримання заданих параметрів рівня платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості підприємства.

У процесі управління активами підприємства можуть застосовувати три типи політики: агресивну, консервативну та помірковану. Агресивна політика управління активами передбачає здійснення підприємством фінансово-господарської діяльності без обмежень збільшення обсягу оборотних активів. Консервативному типу управління активами притаманні ознаки мінімізації поточних активів. Ця політика будується в умовах стабільної фінансово-господарської діяльності підприємства, при цьому спостерігається висока рентабельність активів. Поміркована політика характеризується аналізом операційних необоротних активів підприємства в попередньому періоді, оптимізацією загального обсягу і складу необоротних активів підприємства та забезпеченням ефективного використання необоротних активів підприємства.

Для забезпечення ефективного механізму управління активами підприємства потрібно: здійснювати чітке формування завдань та цілей управління активами, контролювати дотримання поставлених умов; удосконалювати методи та способи визначення ефективності застосування наявних активів; розробляти напрямки оптимізації управління активами (їх складу, структури, джерел формування); проводити моніторинг та аналіз їх доцільного використання та впровадження; застосовувати дієві моделі та методи в процесі планування та проведення аналізу ефективності формування та використання активів; удосконалювати методіку оперативного та поточного управління оборотними високоліквідними активами; вчасно розробляти загальну стратегію управління активами підприємства.

Таким чином, політика управління активами підприємства є значимою в загальній системі менеджменту, адже від її ефективності залежать ресурсний, виробничий та фінансовий потенціал діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Голубко А. І. Управління оборотними активами : URL : <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/21231?show=full>.
2. Дехтяр Н. А., Дейнека О. В., Черноус Т. М. Управління оборотними активами підприємства. Економіка і суспільство. 2017. №8. С. 572–578.
3. Лотюк М.В. Управління активами підприємства. Економічні студії. 2017. №1(14). С. 62–66.
4. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / За заг. редакцією д-ра екон. наук І. О. Школьник та канд. екон. наук В. М. Кремень [І. О. Школьник, В. М. Кремень, С. М. Козьменко та ін.]. Суми, 2014. 427 с.

5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

*Гриценко Лариса Леонідівна
д.е.н., професор*

*Махно Наталі Олегівна
Сумський державний університет, м. Суми*

Актуальність: В епоху наявних можливостей щодо активного ведення підприємницької діяльності та формування значної конкуренції на ринку України, виникає потреба в поліпшенні управлінського процесу на мікрорівні та раціональному розподілі центрів відповідальностей. Саме фінансовий контролінг слугує тим інструментом, який стає статистичною, інформаційною базою для прийняття стратегічних та управлінських рішень, що напряму впливає на кінцевий фінансовий результат, досягнення запланованих та прогнозованих результатів.

Авторський підхід до визначення фінансового контролінгу – це процедури, політика та засоби, за допомогою яких організація здійснює моніторинг і контроль за напрямком, розподілом і використанням своїх фінансових ресурсів. Фінансовий контроль є основою управління ресурсами та умовою операційної ефективності будь-якої організації.

Основна мета фінансового контролінгу – забезпечення за допомогою фінансових інструментів стабільного розвитку підприємства у певному сегменті ринку, орієнтація управлінського процесу на максимізацію прибутку вартості капіталу та мінімізації фінансових ризиків. забезпечення стабільності та фінансової рівноваги підприємства [1].

Відповідно до виконуваних функцій та методологічного забезпечення фінансовий контролінг розділяють на стратегічний і оперативний [2-3].

Забезпечення економічної безпеки підприємства ґрунтується на стратегічному управлінні, котре має на меті генерувати певну сукупність елементів: стратегічний аналіз, стратегічне планування, контролінг, бюджетування та аудит. Стратегічний аналіз має на меті комплексне дослідження позитивних та негативних факторів, які можуть вплинути на

економічне та фінансове становище підприємства у перспективі, а також шляхів досягнення стратегічних цілей підприємства [3].

До основних методів та інструментів фінансового контролінгу належать: система директ-костинг, аналіз точки беззбитковості, ABC, функціонально-вартісний аналіз, SWOT-аналіз, портфельний аналіз, систему раннього реагування. Як можна побачити з рисунку 1, для дієвості та ефективності фінансового контролінгу необхідно приділити значну увагу організаційним питанням, щоб даний процес був запроваджений структуровано, системно та комплексно. Важливо, щоб під час реалізації фінансового контролінгу були розподілені центри відповідальності між його реалізаторами.

Розрахунково-аналітичне дослідження щодо тематики фінансового контролінгу пропонуємо провести на прикладі товариства зовнішньоекономічної діяльності, що надає послуги у сфері транспортної логістики, продажів продуктів лісового господарства та торгово виробничой

діяльності у сфері паперово-целюлозної промисловості. Так, аналіз доцільно почати з аналізу напряму діяльності та впливу управлінських рішень на неї. З рисунку 2 можна прослідкувати у динаміці як за рахунок управлінських рішень змінювався напрям діяльності компанії та її розвиток.

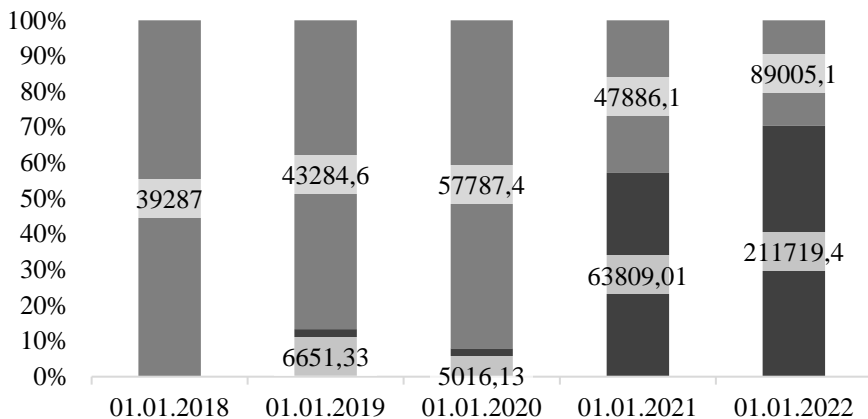

Рисунок 2 – Аналіз джерел доходу товариства у динаміці за період з 01.01.2018 по 01.01.2022 рр., тис. грн.

По даним рисунку 3 ми бачимо як придбання власного транспортного засобу, впровадження логістично-транспортних послуг для власних цілей та власних інтересах може призвести до мінімізації ризиків, адже спостерігається диверсифікація своєї діяльності. Та при відсутності нового джерела надходження коштів, дохід товариства мав ризик до зменшення. Та дане управлінське рішення напряму впливає на цінову політику імпортованої ними продукції.

Управління кожної компанії повинно використовувати систему показників для забезпечення виконання функцій аналітичної підтримки прийняття фінансових та управлінських рішень з боку керівництва. Якщо на підприємстві використовувати окремі показники, то це обмежує результативність роботи відділу контролінгу адже він не має можливості системно аналізувати всі ланки діяльності та може упустити певні ризики.

Тому актуальним стає питання щодо раціонального вибору інструментарію фінансових показників. Цього можна досягти шляхом побудови збалансованої системи показників у таблиці 1, яка дозволяє зробити такий загальний висновок: часткова фінансова залежність товариства, зниження витратомісткості обороту, збільшення частки позикового капіталу, достатність власного капіталу.

Таблиця 1 – Розрахунки групи показників фінансового стану товариства з 01.01.2018 по 01.01.2022 рр.

Показник розрахунку	Роки				
	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022
Коефіцієнт фінансової незалежності ($\geq 0,5$)	0,52	0,23	0,27	0,32	0,23
Коефіцієнт фінансової стійкості (0,5-1)	0,94	3,39	2,70	2,12	3,35
Коефіцієнт інвестування (>1)	X	1,31	1,09	1,35	1,92
Величина власних оборотних коштів (капіталу)	2027	3644	7392	10248	21115
Коефіцієнт маневрування (0,4-0,6)	1,94	2,69	2,68	2,36	3,46
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом ($\geq 0,5$)	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Коефіцієнт поточної ліквідності (1,5-2,5)	2,07	1,25	1,04	1,13	1,31
Коефіцієнт загальної ліквідності (>1)	2,07	0,79	0,99	1,11	1,03
Ефективність використання капіталу					
Фондовіддача активів (>4)	12,73	6,61	4,24	4,27	1,80
Рентабельність сукупного капіталу (>10)	0,21	0,05	0,04	0,13	0,02
Рентабельність власного капіталу (>10)	0,34	0,19	0,11	0,32	0,08

Провівши стратегічний фінансовий контролінг товариства ми виокремили найголовніший ризик, який повинно враховувати щодня та за рахунок гнучких, оперативних управлінських рішень й первинної документації мінімізувати можливість його впливу на фінансовий результат підприємства – це валютний ризик (курсів різниці).

На рисунку 3 розглянемо взаємозалежність обсягу продажу продукції та офіційного курсу гривні щодо іноземних валют.

Бачимо, як саме курс гривні щодо іноземних валют відображається на ціновій політиці компанії, що в свою чергу впливає на розширення або зменшення клієнтської бази, що призводить до зміни обсягу продажу.

Рисунок 3 – Залежність обсягів продажу товариства від курсових різниць з 01.02.2021 по 01.01.2022 рр.

З січня по червень вартість складала 1456 євро/тонна з ПДВ. А з липня по грудень вартість вже складала 1500 євро/тонна з ПДВ. Ми спостерігаємо тенденцію падіння курсу гривні до євро та одночасного збільшення вартості закупівлі продукції на європейському ринку. Але зменшення курсу гривні на 3,23 за рік дозволило стримати підвищення вартості продукції на ринку України та навіть досягти зменшення цінової політики, що залучило до компанії двох клієнтів, які займають 60 % українського ринку у своїй галузі. За рік товариство за рахунок впливу курсових різниць змогло наростити свій прибуток майже на 600 тис. грн.

За допомогою інструмента Excel на рисунку 4 ми відобразили прогнозування зміни курсових різниць.

У нашому випадку також важливо зазначити чинники, які будуть впливати на курс гривні щодо іноземних валют після перемоги України. Серед них стан міжнародної торгівлі, міграційна ситуація, обсяги іноземних інвестицій. Розглянемо також узагальнюючий рисунок 5.

Причини невиконання закладених у бюджет значень товариства на початок 2022 року: початок повномасштабної війни Росії проти України 24.02.2022, призупинення роботи протягом березня – квітня 2022 року (простій), різкий підйом гривні щодо іноземних валют, ріст вартості логістичних послуг, скорочення активної клієнтської бази через неможливість подальшої стабільної роботи виробничого сектору економіки.

Рисунок 4 – Аналіз та прогноз курсових різниць (витрат) товариства з 01.01.2018 по 01.01.2025 рр., тис. грн.

Таким чином, з даних статистичних розрахунків ми наочно бачимо, який колосальний вплив має курсова різниця на діяльність та фінансовий результат імпорту орієнтованих підприємств.

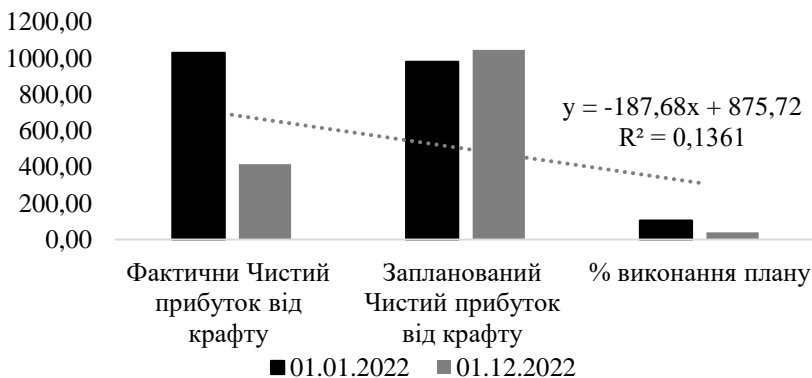

Рисунок 5 – Порівняльний аналіз фактичного та запланованого показника чистого прибутку товариства станом на 2022 р.

Висновок щодо фінансового контролінгу об'єкта аналізу:

- 1) Необхідність збільшення каналів збуту (розширення асортименту).
- 2) Актуальне питання – переорієнтація підприємницької діяльності.

Майже вся клієнтська база аналізованого товариства складається із

вітчизняних виробників продукції, що виготовлена із паперово-целюлозної сировини. Сьогодні регулярні перебої у електропостачанні унеможливають процес виробництва та майже анулює виробничий потенціал України. Як результат, ми втрачаємо своїх клієнтів та велику частину доходу, що може призвести до банкрутства. Важливо заздалегідь врахувати всі ризики та знайти шляхи вирішення. Як варіант, ми пропонуємо змінити орієнтир на імпорт готової паперової продукції.

3) Впровадження більшої диверсифікації з роботою як з постачальниками так і з покупцями.

4) Зменшення собівартості продукції за такими складовими:

- вартість закупівлі;
- логістичні витрати по обслуговуванню;
- вартість послуг митного брокера.

5) Більш ефективне управління оборотним капіталом.

Можна дійти висновку, що стратегічний контролінг для імпорту орієнтованого підприємства є пріоритетним напрямком. Як правило, у зв'язку з присутністю значної частини зовнішніх ризиків, одним з найголовніших з яких є валютний.

Список використаних джерел

1. Шкіра А. А., Ляхова О. О. Фінансовий контролінг в управлінні підприємством. *Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку економіки*. 2020. № 1. С. 166–168.

2. Корбутяк А. Г., Коблюк Н. І. Фінансовий контролінг. *Навчально-методичне забезпечення*. 2019.

3. Демчук Н. І., Ткаченко Г. А. Фінансовий контролінг як ключовий елемент в забезпеченні економічної безпеки підприємства. *Економіка та управління іншими видами діяльності*. 2019. № 1. С. 155–161.

4. Проскурович О. В., Соколюк В. М., Чубенко М.І. Моделювання системи фінансового контролінгу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 6. С. 129–135.

5. Горбачова О. М., Сухопер Я. І. Аналіз фінансової стійкості. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 47-2. С. 68–72.

ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Кубах Тетяна Григорівна

к.е.н., доцент

Єфіменко Альона Юріївна

студент

Сумський державний університет, м. Суми

В умовах воєнного стану розвиток та підтримка банківської системи України є одним із важливих та актуальних питань. Причиною є ризик відтоку капіталу з банківської системи та ймовірністю невиконання банками своїх зобов'язання вчасно та в повному обсягу перед контрагентами. Внаслідок чого виникають проблеми з фінансовою стабільністю банків та втрата ліквідності банківської системи, що в свою чергу уповільнює розвиток економіки держави.

Більшість дослідників надають наступне трактування ліквідності банківської системи – це спроможність банківських установ виконувати свої зобов'язання перед клієнтами в повному обсязі та своєчасно, а також спроможність залучення вільних коштів фізичних і юридичних осіб з трансформацією їх у кредитні ресурси в обсягах необхідних для розвитку економіки.

В свою чергу фінансова стабільність, з якою більшість дослідників пов'язують ліквідність, представляє собою спроможність банківської системи з плином часу забезпечити зниження рівня витрат банків, належна швидкість подолання кризових показників в розвитку, створення можливостей для досягнення та підвищення рівня фінансової стійкості.

Ліквідність для банку є запорукою його фінансової стійкості, а отже гарантія фінансової стабільності всієї системи.

Для того щоб забезпечити ліквідне функціонування банківської системи України Національний банк України повинен враховувати та виконувати внутрішні та зовнішні функції ліквідності (рис. 1). Внутрішні функції зосереджені на управління банківською діяльністю як головну умову функціонування ліквідності банківської системи, а зовнішні функції визначаються як розвиток та удосконалення діяльності та проведення різноманітних банківських операцій, які в результаті збільшують та зберігають ліквідність в межах нормативів, які встановив регулятор. Виконання цих функцій допоможе розробити стратегію та зменшити ризики в роботі банків, а також зменшити вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на банківську систему в цілому.

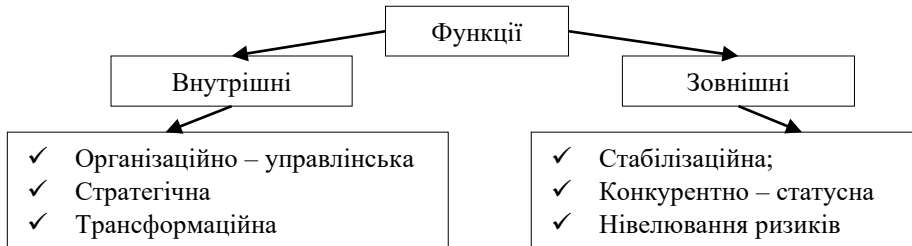

Рисунок 1 – Функції ліквідності

Ліквідність банківської системи забезпечується функціонуванням в межах норми за для формування банківською установою резервів з метою виконання зобов'язань, які виникають в ході його діяльності. Банк який має задовільний рівень ліквідності в змозі виконувати свої зобов'язання, а також здійснювати задекларовані операції. Наприклад, до таких операцій відносять:

- проведення різноманітних платежів із дозволу споживача послуг;
- виплата коштів вкладникам в день закінчення терміну дії;
- виплата за випущеними цінними паперами.

Та крім здійснення та забезпечення ліквідності в межах норми Національний банк України повинен контролювати та у випадку зниження ліквідності всієї банківської системи проводити ряд заходів та здійснювати розробку планів по її покращенню. Найбільш вагомими нормативи ліквідності яких повинні дотримуватися всі банківські установи наведено на рисунку 2.

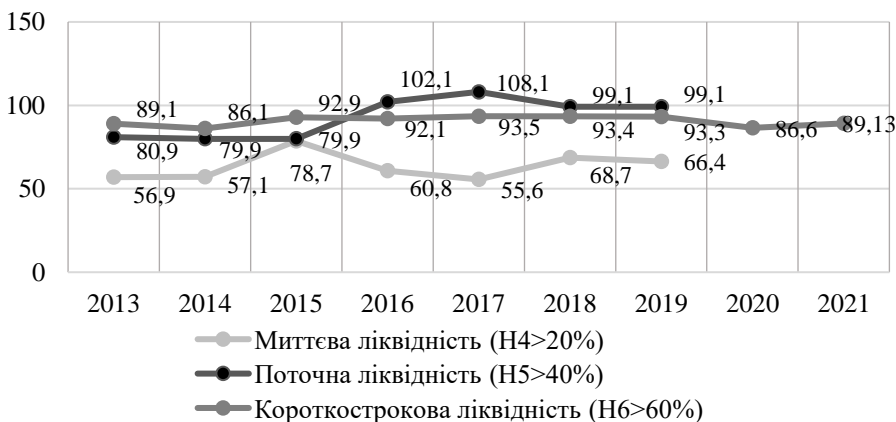

Рисунок 2 – Нормативи ліквідності банківської системи України за 2013-2020 рр., % [2]

Для моніторингу позиції ліквідності банки повинні дотримуватися наступних нормативів ліквідності: миттєвої (не менше 20%), поточної (не менше 40%) та короткострокової (не менше 60%), і визначають яку частину пасивів мають перекрити активи відповідного строку. Як видно з вище представленого рисунку за період з 2013 по 2021 рік включно показники ліквідності суттєво перевищували нормативні значення. Наслідки таких запасів ліквідності по банківській системі є двобічними: вони свідчать про стійкість банківської системи до «стресів», але водночас говорять про зниження прибутковості банків.

Порівняння активів та пасивів з одного боку є логічним і розумним, а з іншого боку, воно працює зі статистичним балансом показників і не враховує очікувані зміни в пасивах. Під час стресу потреба в банківській ліквідності зростає через панічні настрої населення і бажання «негайно» зняти кошти з депозитних рахунків, що ставить під сумнів ефективність моніторингу та дотримання вищезазначених показників. Саме така тенденція спостерігалась у 2014-2015 роках, коли ряд банків було визнано неплатоспроможними, нормативи ліквідності відповідали, а в деяких навіть були вище встановлених норм НБУ. Як наслідок у 2019 році НБУ повідомило про скасування нормативів миттєвої та поточної ліквідності і увів для банків розрахування коефіцієнту покриття ліквідності – LCR (Liquidity coverage ratio) = ліквідні активи/відплив коштів за 30 днів у кризу > 100%, отже нормативне значення складає не менше 100%. Тобто обсягу ліквідних активів повинно вистачити на випадок відпливу коштів впродовж 30 днів, нормативне значення якого з кінця 2019 року складає не менше 100%, як в іноземній так і за всіма валютами. Також з 1 квітня 2021 року стає обов'язковим до виконання коефіцієнта чистого стабільного фінансування – NSFR (Net Stable Funding Ratio) = стабільні пасиви/активи, які потребують стабільних пасивів > 100%. Фактично всі довгострокові активи повинні бути забезпечені достатнім обсягом стабільних пасивів. Отже мета даного показника стимулювати банки покладатися на більш стабільні та довгострокові джерела фондування, зменшуючи залежність від короткострокового фінансування. Це дозволить збалансувати їх активи та пасиви за строками погашення і сприятиме зниженню одного з системних ризиків для фінансової стабільності, пов'язаного з короткостроковістю фондування банків. [2]

Відповідно до офіційних даних НБУ банки України володіли достатньо великим запасом ліквідності про що свідчило перевиконання нормативів в декілька разів. Але водночас кількість банків з 2013 до 2023 року зменшилась зі 176 до 67 банків.

Для регулювання банківської ліквідності на макрорівні здійснюється аналіз її стану та чинників. Основною метою регулювання ліквідності є підтримка нормативного рівня ліквідності для того щоб забезпечити

стабільний рівень функціонування банківської системи вцілому. Регулятор застосовує інструменти у регулюванні ліквідності банківської системи серед яких є наступні:

- операції рефінансування;
- операції прямого РЕПО;
- операції з власними борговими зобов'язаннями;
- операції з державними облігаціями.
- резервні вимоги;
- операції своп;
- надання стабілізаційного кредиту;
- операції на відкритому ринку. [5]

Ліквідність є одним з показників надійності банківської системи та захищеності клієнтів в разі економічних потрясінь. Динаміка показників ліквідності продемонструвала значне перевищення нормативних значень, що не є позитивним з точки зору довгострокового розвитку економіки, а також свідчить про наявність інших факторів внутрішнього та зовнішнього характеру, які мають деструктивний вплив на стійкість окремо взятого банку.

Список використаних джерел

1. Серпенінова Ю. С. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку. *Дисертація на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук* : спец. 08.00.08 «Фінанси, гроші і кредит» / Ю. С. Серпенінова. – Суми, 2010. – 189 с.
2. Офіційний сайт Національного банку України. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervisionstatist/data-supervision#1/>
3. Коваленко В. В. Регулювання ліквідності банків України: проблеми та перспективи. *Електронне «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2020. №7. http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/5.pdf
4. Безвух С. В. Ліквідність банку: сутність та фактори впливу. *Ефективна економіка*. 2015. №12.
5. Коваленко В., Гаркуша Ю. Теоретичні та методичні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківської системи. *Вісник НБУ*. 2013.
6. Озещенко Л. Г. Сучасний стан та проблеми ліквідності банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2013. №7.
7. Миненок Л. М. Трансформація підходів до оцінки ризику банківської ліквідності. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7573> (дата звернення: 01.12.2022)

GREEN FINANCE IN SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

*Lilia Klymenko,
student,
Sumy State University, Ukraine*

The rapid development of society and maximization of its capabilities have led to the doom of the planet's natural potential and the increase in global environmental risks. Accordingly, a number of challenges for humanity are emerging – the solution of which is a matter of the future of our planet.

The financial system and financial policy of the state and its entities should implement environmental protection priorities.

In fact, there is no definition of green finance at the legislative level; this concept has just begun to develop in Ukraine and exists in oral use in professional circles. But a minimal legal framework is already in place to protect the environment of Ukrainians.

Also, Ukraine is in the process of integrating into the EU, which is already leading to the formation of a solid legal framework for green finance. This led to changes, namely, Ukraine adopted the Law "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Simplifying Investment Attraction and Introducing New Financial Instruments" (19.12.2019).

"Green" finance has been actively developing since the twentieth century, when humanity realized that the capabilities of our planet are limited and meant the need for environmental protection in the production and use of natural resources.

The concept of "green" finance is associated with the objective and historical need for the state and its entities to realize the need to structure part of market resources for measures related to the challenges of maintaining environmental and climatic conditions of balance in the natural environment of the planet.

Environmental finance is a set of financial products and services, the development and implementation of which is aimed at reducing the risk of environmental and climate development (D. Oliynyk, 2016).

"Green finance includes "environmentally responsible investments" and "investment climate change" as well as effective environmental risk management throughout the financial system.

The main constituent elements of green finance: sources of financing are divided depending on the level of the economic system, namely: national and international level, taking into account the interrelationships in solving both social and environmental problems (O. Dobrovolska, 2017).

The national level of financing involves stimulating tax reform and tax discipline, as well as customs regulation. Foreign countries introduce national or local carbon taxes (O. Dobrovolska, 2017). This is how public policy can replace green finance with a tax burden on emissions. If the environmental tax increases, companies may start looking for new technologies for making environmentally friendly products. However, new technologies require funds to be introduced, and in most situations, a company will need to attract investment. One of the ways offered by international experience to raise funds is through green bonds.

In Ukraine, "green bonds" can be a very promising financial instrument for attracting investment in energy projects. This will help to improve both renewable energy and energy efficiency (E. Adamini, 2018). For Ukraine, "green" loans from so-called "green" banks, which are becoming widespread in certain regions of developed countries, can also become an important element of environmental investment (O. Sushchenko, 2018). The widespread use of environmental investment instruments can have a certain positive effect, but their increased cost compared to traditional investment instruments should be taken into account.

In general, green finance covers a wide range of financial institutions and assets, including public and private financing. Given the investment costs required to implement environmental projects, cooperation between public authorities and private institutions is essential. Capital market participants, such as banks and investors, may seek to increase their international competitiveness by incorporating specialty financial products, such as green loans/bonds and green infrastructure funds, to increase the "greening" of their operations. Governments can use public financial resources to implement environmental projects through direct environmental investments or support for private environmental finance.

References

1. Law of Ukraine "On Environmental Protection" No. 1264-XII of 18.12.2019 [Electronic resource] // Verkhovna Rada of Ukraine: [website] - Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>;
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>;
2. Impact of "green finance" on economic, social and environmental impacts: challenges of today, 2016. URL: http://n-auditor.com.ua/ru/component/na_archive/1490.html?view=material
3. Dobrovolska O. V. "Green" finance as a paradigm of sustainable development // *Businessinform* №5; // [Electronic resource] // – URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21

REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=binf_2018_5_44

4. "Green bonds" – a promising tool for attracting investment in clean energy projects in Ukraine, 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zeleni-obligaciyi-perspektivnij-instrument-zaluchennya-investicij-u-proekti-chistoyi-energetiki-v-ukrayini>

5. Green economy and green finance – pain points for Ukraine, 2018. URL: <https://delo.ua/business/zelena-ekonomika-ta-zeleni-finansi-bolovi-tochki-346686/>

Supervisor: Hrytsenko L. L.

ECONOMIC ESSENCE AND ROLE OF CREDIT IN THE DEVELOPMENT OF THE STATE

*Anastasiia Fedan,
student,
Sumy State University, Ukraine*

Credit is one of the main economic categories for every modern country, and it is used to implement many financial mechanisms. Credit is one of the factors of economic development of the country and the continuity of its reproduction process. It is a direct link for all stages of production, as it ensures the efficient use of limited resources.

The study of credit, and especially its impact on the country's economy, is of growing interest to the community. In order to directly highlight the main role of credit in the country's economy, it is necessary to analyze the essence of this category in detail and highlight its main aspects.

According to the law, "consumer credit (loan) is money provided to a consumer (borrower) for the purchase of goods (works, services) to meet needs not related to entrepreneurial, independent professional activity or the performance of duties of an employee" [1]. Credit has an impact on various economic processes, including the processes of production, sale and consumption of products, as well as on the sphere of cash circulation. Credit plays an important role in meeting the temporary need for funds caused by the seasonality of production and sales.

Currently, Ukraine does not use all the privileges that credit as an economic category can provide, which is generally explained by the weak development of the market economy. In addition, the creation of a capital market for loans, the process of demonopolization and decentralization of the economy is not yet complete, and bank lending operations are not always conducted according to market principles. Economic crises and inflationary processes also affect the regulatory role of credit

[2]. It should be noted that the role and scope of credit are not static. As the economic situation in a country changes, the role and scope of credit also change. In today's environment, when inflation is a constant problem in the economy, credit plays an increasingly important role. The money supply in circulation is regulated by means of credit, which ensures that the purchasing power of the currency remains stable. It is worth noting that banks have the right to refuse to grant a loan to a borrower in part or in full if factors clearly indicate that the loan will not be repaid on time.

There are currently 67 banks operating in Ukraine, 30 of which have foreign capital. The largest share of the total capital is held by 4 state-owned banks. They collectively account for 49% of assets, 46% of liabilities, 44% of equity, and 65% of the authorized capital of the banking system [3]. In general, the activities of state-owned banks transparently reflect the banking sector in its main areas, and therefore are a very important factor in influencing the situation in the country's monetary system as a whole. According to the NBU, the volume of loans granted by banks amounted to UAH 1,149,567 million at the beginning of 2022.

Thus, the positive role of credit is reflected in an effective monetary policy. In today's environment, it is manifested mainly in the adoption of strict measures to regulate the volume of monetary transactions. It is particularly important to maintain the stability of the national currency and protect the interests of borrowers and lenders. In order to effectively use the potential and all the positive values of credit and to intensify lending activities of banks, it is necessary to develop a systematic and comprehensive state strategy to stimulate economic growth, generally aimed at lending activities.

References

1. Про споживче кредитування : Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 20.11.2022)
2. Стороженко О.О., Гірченко Т.Д., Шейко О.П. Кредитні операції банків на сучасному етапі економіки. 2020. 128 с. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/52_2_2020/21.pdf
3. Державні банки України в умовах війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL : <https://niss.gov.ua> (дата звернення: 20.11.2022)

Supervisor: Hrytsenko L. L.

Наукове видання

**Проблеми та перспективи розвитку
фінансово-кредитної системи України**

**Problems and Prospects for the Development of
the Financial and Credit System**

Матеріали

Міжнародна науково-практична конференція
(Україна, Суми, 5–6 грудня 2022 р.)

Дизайн та комп'ютерне верстання
Інна Тютюник

Стиль та орфографія авторів збережені.
Організаційний комітет і редакційна колегія можуть не поділяти точки зору авторів.
Автори відповідають за точність, достовірність і зміст матеріалів. Посилання на
матеріали конференції обов'язкові.

Відповідальний за випуск Л. Л. Гриценко
Загальне редагування І. В. Тютюник
Комп'ютерне верстання І. В. Тютюник

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 22,32. Обл.-вид.арк. 30,88. Тираж 300 пр.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.